

# Hållbar utveckling+turism=sant?

---

Intressen inom projektet *Exportmogen destination* i biosfärområdet  
Vänerskärgården med Kinnekulle

Kandidatuppsats i geografi med kulturgeografisk inriktning

Institutionen för Ekonomi och samhälle  
Avdelningen för Kulturgeografi  
VT-2013

Författare:  
Clara Montalba

Handledare:  
Kristina Lindström



GÖTEBORGS UNIVERSITET  
HANDELSHÖGSKOLAN

## Sammanfattning

Denna uppsats undersöker om, och i så fall hur, projektet *Exportmogen destination* i biosfärområdet Vänerskärgrården med Kinnekulle lyckas kombinera besöksnäringens mål fördubblad turism mellan 2010 och 2020 med biosfärområdets mål, bland annat hållbar samhällsutveckling och hållbar biosfärekonomi. Syftet är att studera hur nyckelpersoner i projektet förhåller sig till hållbar utveckling och ekonomisk tillväxt, som får representera de två övergripande intressena i området. Förhållandet mellan de två intressena belyses med hjälp av frågeställningar rörande hållbar utveckling och dess position jämfört med ekonomisk tillväxt, möjligheter och utmaningar i området samt samsyn kring områdets mål gällande turismutveckling. Undersökningen genomförs i form av kvalitativa intervjuer med nyckelpersoner och en deskriptiv dokumentanalys av de centrala dokumenten. Resultaten visar att båda intressen ses som viktiga och förenliga, trots att flera möjliga intressekonflikter också antydde i materialet. Samtidigt råder stor osäkerhet gällande vad biosfärtanken faktiskt är eller kan vara. Eftersom den anses vara den viktigaste resursen för turismutveckling i området behöver det vara klart för alla inblandade. Inför det fortsatta arbetet rekommenderas därför att biosfärtanken förtydligas och sprids till samtliga aktörer som arbetar med turism. Därigenom skulle det framkomma om en kombination av de två studerade målen är möjlig inom projektets ramar och i så fall vilka utsikter den har. Oavsett hur biosfärtanken utformas behöver frågan om känsliga eller begränsade resurser uppmärksammas, särskilt eftersom tankarna kring turismens nyttjande och påverkan på dem inte är samstämmiga.

Nyckelord: hållbar turism, biosfärområde, nationell strategi, besöksnäring.

## Abstract

This essay examines whether, and if so to which extent, the project *Export Mature Destination* in the Biosphere Reserve Vänerskärgrården with Kinnekulle can combine the goal of the tourism industry, i.e. to double tourism between 2010 and 2020, and the goals of the Biosphere reserve, i.e. sustainable societal development and a sustainable biosphere economy. The aim is to examine how key individuals in the project approach sustainable development and economic growth, representing the two main interests in the area. Examining the state of the two interests the following examples are used: the position of sustainable development in regard to economic growth, the opportunities and challenges in the area and unity concerning the goals of the tourism development in the region. The study is conducted through qualitative interviews with key individuals and a descriptive document analysis of the most important policy documents. The results show that both interests were perceived as important and compatible, despite the fact that potential conflicts of interest were suggested throughout the interviews and documents. There is also substantial insecurity as to the possible meaning of the 'biosphere idea'. Because it is put forward as the central tourism resource in the area, there needs to be no doubt among stakeholders what it implies. It is therefore recommended for the future that the 'biosphere idea' be developed and made clearer and the people involved be educated regarding its meaning. This would make clear, whether the project renders a combination of sustainable development and economic growth possible and if so, what the prospects are. Regardless of how the 'biosphere idea' develops, the issue of especially sensitive or scarce resources has to be addressed as diverse ideas regarding the use and effects upon them were expressed in the interviews.

Key words: sustainable tourism, biosphere reserve, national strategy, tourism.

## Förord

Med omfattande diskussion om hållbar utveckling i akademiska kretsar såväl som i media, väcks naturligt frågan vad det innebär *egentligen* och hur de ekonomiska, ekologiska och sociala aspekterna kan samverka. Därför väcktes intresset när biosfärområdet

Vänerskärddården med Kinnekulle valt att försöka kombinera hållbar utveckling med turism, den snabbast växande branschen i världen. Vad händer med de ekologiska och sociala aspekterna när starka ekonomiska intressen kommer med i bilden? Med denna bakgrund valde jag att skriva min c-uppsats om 15 hp i geografi vid Göteborgs universitet om detta ämne.

Tack till alla respondenter som ställt upp med sin tid och sitt engagemang. Tack till min handledare Kristina Lindström för uppmuntran och konstruktiv kritik i precis rätt mått. Ett extra tack till Matilda Hall för korrekturläsning och tips.

# Innehållsförteckning

1.	Inledning .....	1
1.1.	Bakgrund.....	1
1.2.	Syfte och frågeställningar .....	2
1.3.	Avgränsning och disposition.....	2
2.	Områdesbeskrivning .....	3
2.1.	Biosfärområde.....	3
2.2.	Vänerskärgården med Kinnekulle.....	3
2.3.	Allmän områdesbeskrivning .....	4
2.4.	Läckö slott och Kinnekulle.....	4
2.5.	Ekoturismprojekt.....	5
3.	Teori.....	6
3.1.	Hållbar utveckling .....	6
3.1.1.	Olika aspekter av hållbar utveckling .....	7
3.2.	Hållbar turism .....	8
3.2.1.	Exempel på tolkningar av hållbar turism.....	9
3.2.2.	Bärkraft och andra verktyg för hållbar turism .....	11
3.2.3.	Att bedöma turismens påverkan.....	13
3.2.4.	Alternativ turism .....	14
3.2.5.	Konsekvenser av olika intressen .....	14
3.3.	Sammanfattning .....	15
4.	Metod.....	17
4.1.	Beskrivande textanalys .....	17
4.2.	Kvalitativa intervjuer.....	17
4.3.	Alternativa metoder.....	18
4.4.	Urval.....	19
4.4.1.	Bortfall.....	19
4.5.	Genomförande.....	20
4.6.	Validitet .....	21
5.	Resultat.....	23
5.1.	Dokumentanalys.....	23
5.1.1.	Biosfärkontorets Vision 2030 .....	23
5.1.2.	Biosfärområdets projektbeskrivning för <i>Exportmogen destination</i> .....	23
5.1.3.	Nationell strategi för svensk besöksnäring .....	24
5.1.4.	Sammanfattning .....	25
5.2.	Intervjuresultat .....	25
5.2.1.	Utvecklingen i Skaraborg hittills .....	25
5.2.2.	Resurser för turismutveckling i biosfärområdet.....	26
5.2.3.	Mål och tidsperspektiv.....	27
5.2.4.	Osäkerhet kring hållbarhet och biosfärtanke .....	28
5.2.5.	Resurser för turism .....	30
5.2.6.	Transportdilemmat .....	31
5.2.7.	Samverkan .....	32
5.3.	Sammanfattning .....	33
6.	Analys .....	34
6.1.	Inställningar till hållbar utveckling .....	34
6.2.	Verktyg för hållbar turism .....	35
6.3.	Möjligheter.....	36
6.4.	Utmaningar .....	36

6.5. Sammanfattning .....	39
7. Slutsatser och rekommendationer.....	40
7.1. Slutsatser.....	40
7.2. Rekommendationer för biosfärområdet.....	41
8. Referenslista .....	42
Bilaga 1 .....	47

## Figurer och tabeller

Figur 1: biosfärområdet Vänerskärsgården med Kinnekulleí í í í í í í í í í í í í í í 3

Tabell 1: respondenter beskrivna med befattning och organisation samt intervjudatumí í .20

Tabell 2: intressen gällande turismutveckling som riskerar att komma i konfliktí í í í ...37

# 1. Inledning

## 1.1. Bakgrund

Turismutveckling kan innebära stora möjligheter för ett område genom att generera inkomster och viktiga arbetstillfällen. Eftersom turismen i världen växer stadigt (UNWTO, 2013) är förhoppningarna på branschen stora och såväl länder som mindre regioner gör stora satsningar för att kunna ta del av fördelarna. Turismens utveckling har tyvärr även nackdelar (Archer & Cooper, 2013, s. 137-170). Exempelvis kan turisttrycket bli så stort att lokalbefolkningen hindras i sina vardagliga aktiviteter, naturen kan påverkas negativt, konflikter kan uppstå med andra verksamheter om markanvändning osv. En viktig fråga för beslutsfattare blir då: kan man sträva mot tillväxt genom turism och samtidigt undvika konflikter och negativ påverkan?

Biosfärområden instiftade av UNESCO har till syfte att skapa förutsättningar för samarbete, både inom och mellan biosfärområden, och vara exempelområden där nya metoder ska visa hur nyttjande och bevarande kan samexistera och bidra till hållbar utveckling (Vänerkulle, Vad är ett biosfärområde?). Biosfärområdet Vänerskärgården med Kinnekulle har valt att satsa på turism som ett sätt att utveckla området och biosfärtanken (Vänerkulle, Satsningen mot exportmogen destination). Sedan flera år pågår olika projekt kopplade till turism i området. Det senaste är *Exportmogen destination* som startade 2013 (Biosfärområde, Projektbeskrivning exportmogen destination).

Projektet är en lokal vidareutveckling av *Nationell strategi för besöksnäringen* från 2010, vars överordnade mål är att fördubbla besöksnäringen till 2020 (Svensk turism, 2010). Detta ska i biosfärområdet kombineras med en förankring i biosfärkonceptet med nära koppling till hållbar utveckling. Intressen av att uppnå tillväxt och samtidigt hålla sig inom den naturliga omgivningens kapacitet ska då inte bara samsas i samma område utan också bli ett föredöme och ett säljargument. En knäckfråga i sammanhanget är att medla mellan dessa intressen och samtidigt nå de uppsatta målen. Att besöksnäringen innefattar ett brett spektrum av aktörer, kommersiella såväl som offentliga, förutom en heterogen kundgrupp gör inte det hela enklare (Lundmark, 2011). Genom att de olika inställningarna och intressena hos olika aktörer uppmärksammas kan motstridiga intressen som på sikt kan leda till konflikter därmed upptäckas tidigt och kanske undvikas.

Turism och hållbar utveckling är båda begrepp som lämpar sig väl för geografiska studier eftersom människans nyttjande av resurser och förändrade landskap, samt de bakomliggande processerna som driver verksamheter åt olika håll är centrala begrepp även inom geografi (Hägerstrand & Wennberg). Turismens själva kärna handlar om människors förflyttningar och de effekter dessa får, längs vägen, såväl som på utgångspunkt och destination.

## **1.2. Syfte och frågeställningar**

Uppsatsens syfte är att undersöka hur nyckelpersoner i projektet *Exportmogen destination* biosfärområdet Vänerskärgråden med Kinnekulle förhåller sig till de två målen tillväxt och hållbar utveckling. Vidare kommer arbetet att mynna ut i rekommendationer för projektets fortsatta arbete utifrån de potentiella möjligheter och motsättningar som kunnat observeras genom kvalitativa intervjuer.

- I vilken utsträckning prioriteras målet hållbar utveckling av nyckelpersoner i biosfärområdet med tanke på det klart uttalade tillväxtmålet i den nationella strategin?
- I vilken utsträckning råder samsyn vad gäller projektets mål och utveckling?
- Vilka ser nyckelpersonerna för projektet *Exportmogen destination* som de största utmaningarna och möjligheterna för framgång?

## **1.3. Avgränsning och disposition**

Geografiskt kommer uppsatsen att behandla Biosfärområdet, alltså Mariestads, Götenes och Lidköpings kommun. Även de regionala och nationella instanser som påverkar utvecklingen i området kommer att studeras, specifikt i sin roll som aktör i projektet. Eftersom projektet *Exportmogen destination* i Biosfärområdet Vänerskärgråden i Kinnekulle är en del av temat destinationsutveckling i den *Nationella strategin* (Svensk turism, 2010) kommer främst detta tema (ett av fyra stycken) och de delar av strategin som direkt berör hållbar besöksnäring i strategin att studeras.

Uppsatsen inleds med ett teoriavsnitt där hållbar utveckling beskrivs. Därefter diskuteras på vilka olika sätt detta kan eller bör påverka turismens utveckling och hur begreppen förhåller sig till varandra. I kapitel tre beskrivs de metoder som använts vilket leder vidare till uppsatsens egna resultat som presenteras utifrån de teman som diskuterats med respondenterna. Efter en avslutande analys knyter slutsatserna an till det syfte som arbetet utgått ifrån.



## 2. Områdesbeskrivning

För att ge en överblick över vilka förutsättningar som råder i området i dagsläget följer här en kort beskrivning av biosfärområde som fenomen, Vänerskärsgården med Kinnekulle och de tre kommunerna som ingår, dess viktigaste turismattraktioner samt ekoturismprojektet som lade grunden för projektet *Exportmogen destination*.

### 2.1. Biosfärområde

Biosfärområden är en del av *Man and the Biosphere Programme* som drivs av UNESCO sedan 1970-talet med koppling till *Agenda 21* och *Konventionen för biologisk mångfald*. Det övergripande syftet med dessa områden är att arbeta för hållbar utveckling som integrerar social och ekonomisk utveckling med bevarande av biologisk mångfald i de lokala förhållandena. Arbetet inom biosfärområdet ska utgå från Sevilla-strategin från 1995. För att tydligt illustrera hur skydd av naturresurser och utveckling ska ske ska varje biosfärområde vara indelat i tre zoner, ett kärnområde där natur- och friluftsvärden ska bevaras, ett bufferområde där vissa aktiviteter och utnyttjande av resurser får bedrivas och ett utvecklingsområde där utvecklingsarbete ska bedrivas för det lokals bästa. En koordinator ska koppla samman de intressenter som är aktiva i området, både privata och offentliga för att bidra till samarbete (Daléus, 2005, s. 4-5).



Figur 1: biosfärområdet Vänerskärsgården med Kinnekulle. Källa: Vänerkulle, Biosfärområdet, [http://www.vanerkulle.org/vk/index.php?option=com\\_content&view=article&id=172&Itemid=27](http://www.vanerkulle.org/vk/index.php?option=com_content&view=article&id=172&Itemid=27) [2013-05-23]

### 2.2. Vänerskärsgården med Kinnekulle

Delat mellan Mariestad, Götene och Lidköpings kommun i den del av Västra Götaland som tidigare kallades Skaraborg finns ett av Sveriges biosfärområden. Det bildades 2010 och drivs

av en ideell förening med kontor i Mariestad som leder och samordnar olika projekt där hållbar utveckling spelar en central roll. Viktiga delar i projekten är naturvård, samhällsutveckling och samarbeten med utbildning och forskning. De tre syftena och ledorden för biosfärområdet är: *öbevara biologisk och kulturell mångfald, ekosystem och landskap, utveckla samhället på ett långsiktigt hållbart sätt och stödja demonstrationsprojekt, forskning och miljöövervakning* (Biosfärområde, Syfte och vision).

### **2.3. Allmän områdesbeskrivning**

Samtliga tre kommuner ligger längs Vänern och har tämligen stabila befolkningar (Mariestad ca 24 000, Götene ca 13 000 och Lidköping ca 38 000 (Statistiska centralbyrån)). I Mariestad arbetar 40 % av de förvärvsarbetande inom den offentliga sektorn och 30 % inom industrin. Förutom kommunen och regionen är AB Electrolux, Metsä Tissue AB och SCA Packaging Sweden de största arbetsgivarna. Götenes näringsliv präglas av industrin där 48 % av befolkningen sysselsätts. De största arbetsgivarna är Gunnar Dafgård AB, Paroc AB och Arla Foods AB. I Lidköping lever traditioner av handel kopplat till bland annat porslinsfabrik och hamn. Landstinget, kommunen och flygvapnet förser många med arbete, liksom Lidköping Machine Tools AB, Rexam Plastic Packaging AB och Designor AB. Landskapet i hela området präglas av jordbruk och plåtåberget Kinnekulle, förutom närheten till Vänern och dess skärgård. Viktiga naturområden är Hindens rev i Lidköpings kommun och Djurö skärgård i Mariestad (Nationalencyklopedin, Mariestad, Götene, Lidköping).

### **2.4. Läckö slott och Kinnekulle**

Två av de viktigaste turistattraktionerna i biosfärområdet sedan tidigare är Läckö slott och plåtåberget Kinnekulle. Läckö slott anlades i slutet av 1200-talet och har byggts om flertalet gånger under de följande århundradena. Till skillnad från flera andra slott stilrenoverades inte Läckö slott under sent 1800-tal utan har bevarat sitt utseende och interiör från 1600-talet (Bergmand & Edlund, Läckö slott). Det andra turistmålet, Kinnekulle, är 306 meter högt och består av sedimentära bergarter, avsatta på urberget. De övre lagren bestående av alun- och lerskiffer samt sandsten har skyddats av diabas från erosion. Unikt för berget är Sveriges största bentonitlager. Dessutom finns varierad vegetation, bland annat beten, skog och alvarnatur. Tidigare fanns ett oljeskifferdestillationsverk som framställde brännolja ur alunskiffern, som lades ner 1946. Omfattande kalkstensbrytning har även förekommit på till exempel på Hällekis (Nationalencyklopedin, Kinnekulle).

## 2.5. Ekoturismprojekt

Ett av de senaste projekten som avslutades 2012 var att göra biosfärområdet till Sveriges första ekoturismdestination. Inom ramen för projektet fanns fem delprojekt som syftade till att få fler att resa kollektivt till, från och inom området, utveckla vandrings- och cykelleder med skyltning och information runt lederna. Vidare skulle nya ekoturistiska produkter utvecklas och kvalitetssäkras och en gemensam marknadsföring knuten till en ekoturismprofil utformas (Backman, 2012).

Medan några delmål nåddes redan under projektets gång, hann andra endast påbörjas. Efter projektets slut beslutades därför att arbetet med turism skulle drivas vidare. Det nya projektet *Exportmogen destination* startades för att göra biosfärområdet till en av 35 exportmogna destinationer 2020 inom ramen för *Nationell strategi från Svensk besöksnäring* (Biosfärområde, Projektbeskrivning exportmogen destination). Exportmognad handlar om att kunna erbjuda utländska besökare upplevelser i flera dagar, service på rätt språk och tillgänglighet utifrån deras krav och önskemål. På organisationsnivå ska destinationen ha en officiell representant, långsiktig finansiering samt en gemensam affärplan för framtida utveckling (Visitsweden, Dubbelt upp ställer krav på destinationsutveckling).

### 3. Teori

I teorikapitlet ges en bakgrund till begreppet hållbar utveckling. Därefter beskrivs hur olika tolkningar av hållbar utveckling kan leda till relativt olika verksamheter härledda ur hållbar turism, som i sin tur påverkar vilka intressen som får företräde i olika områden och projekt.

#### 3.1. Hållbar utveckling

Hållbar utveckling blev ett centralt begrepp för hela samhällsutvecklingen genom den så kallade Brundtlandrapporten (Nationalencyklopedin, Brundtlandsrapporten) publicerad 1987. Definitionen som användes i denna rapport är den som används flitigast än idag och lyder: öen utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov. I och med Riokonferensen 1992 antogs Agenda 21 (Elvingson, Agenda 21) av 180 stater, vilket innebar att definitionen från 1987 kompletterades med att även sociala och ekonomiska aspekter skulle betonas, förutom de ekologiska (Elvingson, Hållbar utveckling). Redan i Brundtlandrapporten var fattigdomsbekämpning en viktig punkt, eftersom tidigare rapporter som lagt störst vikt vid ekologiska aspekter hade anklagats för att förespråka bevarande och naturvård på bekostnad av fattiga människors möjligheter att försörja sig och ta sig ur fattigdom (Cameron, 2006, s. 9). Hur de tre pelarna av hållbar utveckling (ekonomisk, ekologisk och social) ska förhålla sig till varandra har debatterats flitigt. Medan vissa menar att en uppdelning mellan de tre pelarna är meningsfull, finns andra som anser att detta undergräver styrkan i begreppet hållbar utveckling, nämligen den tydliga betoningen på de nära kopplingarna mellan de tre delarna. (Cameron, 2006, s. 14).

Definitionen av hållbar utveckling lämnar stort utrymme för tolkning. Detta faktum kombinerat med att begreppet blev känt när miljöfrågor började uppmärksammas allt mer i samhällsdebatten, har föreslagits som två av huvudorsakerna bakom dess genomslagskraft (Beeton, Hardy & Pearson 2002, s. 480). Ytterligare en viktig orsak till Brundtlandsrapportens framgång var att ekonomisk tillväxt inte förkastades utan gjordes till en aspekt av hållbar utveckling. Kritik som framförts är att stöd för rapportens grundprinciper inte behöver innebära att kostnader och (negativa) förändringar i den egna livsmiljön som ett led i dess implementering accepteras. Begreppet har orsakat stor frustration eftersom konkret genomförande inte har mycket vägledning att hämta i definitionen, utan till stor del har blivit upp till lokala beslutsfattare att utforma (Cameron, 2006, s. 11). Kopplat till detta är också risken att hållbarhet endast blir en jargong för beslutsfattare, vilket inte kräver en verklig förståelse för begreppet utan snarare blir en del av en slogan (Beeton, Hardy & Pearson 2002,

s. 480). Samtidigt menar vissa att vagheten i begreppet är en tillgång, eftersom vitt skilda ställningstaganden kan baseras på samma grundläggande princip. Med detta synsätt kan innehåll och tolkningar diskuteras istället för att hamna i opposition eller konflikt med varandra (Williams, 2009, s. 111).

Hunter (1997, s. 852-855) beskriver vilka ställningstaganden som är avgörande för tolkningen av hållbar utveckling. En av de mest centrala handlar om vilken roll ekonomisk tillväxt spelar för mänskligt välbefinnande och huruvida det finns ekologiska gränser för tillväxt och var dessa i så fall går. En annan viktig punkt är huruvida naturresurser kan ersättas av ny teknik, tillväxt eller vinster av andra slag. En tredje avgörande avvägning är vilket värde natur och arter förutom människan har och om (i så fall hur) dessa ska bevaras. Beroende på hur personer och organisationer ställer sig till dessa frågor delar Hunter in tolkningar av hållbar utveckling i svaga och starka. En stark tolkning innebär att utgångspunkten är att resurser ska bevaras och vara tillgängliga på ett jämlikt sätt inom en generation och mellan generationer, vilket kan kräva begränsningar i mänskliga verksamheter, tillväxt och befolkningsökning. Enligt denna syn är obegränsad tillväxt inte förenlig med hållbar utveckling, eftersom detta i så fall sker på bekostnad av individer på andra platser och vid andra tidpunkter och deras möjligheter (ibland även andra arters) att bruka resurser. En svag tolkning är istället antropocentrisk och ser hållbar utveckling som möjlig genom en fri marknad där konsumenters önskemål och behov står i centrum. Resursers ersättningsbarhet ses i princip som obegränsad.

### **3.1.1. Olika aspekter av hållbar utveckling**

Efter andra världskriget växte en syn på utveckling fram, som kunde mätas i graden av ekonomisk framgång som i sin tur var beroende av ekonomisk tillväxt. Som framhölls redan i Brundtlandrapporten räckte detta perspektiv inte för att definiera och studera hållbar utveckling, eftersom ekologiska aspekter inte togs med i beräkningen. På grund av världens fysiska begränsningar både vad gäller produktion av material och kapacitet att ta emot avfall menar många att ständig tillväxt inte fungerar långsiktigt. Som alternativ framhålls ett system som bygger på ett ekonomiskt synsätt där framsteg mäts i utveckling, istället för tillväxt. Från denna utgångspunkt kommer tanken om *Limits to growth*, som diskuteras mer ingående längre ner (Cameron, 2006, s. 15-16).

Som en reaktion på ekonomins position som första prioritet menar vissa att tolkningar av hållbar utveckling gått för långt åt motsatt håll, vilket lett till att ekonomin inte längre kan fungera på grund av alla restriktioner införda av hänsyn till ekosystemen. Som en reaktion på upplevelsen av att restriktionerna gått till överdrift har vissa ekonomer hävdade att ekonomin kan fortsätta växa konstant, med hjälp av ny teknik som ersättning av förlorade och förbrukade naturresurser. Sammanfattningsvis kan förhållandet mellan ekonomi och ekologi beskrivas i två motsatta tendenser, nämligen ekologisk, med fokus på bevarade naturresurser och expansiv, som lägger störst vikt vid mänsklig utveckling (Cameron, 2006, s. 16-17).

Den gemensamma framtid som utmålas som målet i Brundtlandrapporten kan endast uppnås om samarbete mellan institutioner på olika nivåer ökar. Förutom ekologisk, ekonomisk och social utveckling är särskilt viktiga aspekter inter- och intragenerationell jämlikhet (i tillgång till resurser och belastning av konsekvenser) samt förhärskande värderingar i en bedömning av inställning till hållbar utveckling (Cameron, 2006, s. 25-26).

### **3.2. Hållbar turism**

Definitionerna av hållbar turism är liksom definitionerna av hållbar utveckling spridda över ett brett spektrum. Till skillnad från definitionerna av hållbar utveckling så har ingen av dem fått samma accepterade status som Brundtlandsrapportens. Orsaken som ofta anges är bristen på teoribildning inom studiet av turism som akademiskt ämne. Hållbar turism kan betraktas som en del av hållbar utveckling som helhet eller som en nisch inom turismforskningen, vilket påverkar vilken definition som anses ändamålsenlig (Beeton, Hardy & Pearson 2002, s. 484). Flera akademiker har kritiserat användningen av begreppet hållbar turism för att vara för snävt avgränsad till turism och dess ekonomiska utveckling för att kunna bli en del av den övergripande rörelsen mot en hållbar utveckling i hela samhället (Beeton & Hardy, 2001, s. 170). Sharpley har försökt bemöta detta genom att knyta an till den bredare traditionen hos hållbar utveckling. Han menar att hållbar turism kommer ur en kombination av hållbarhet och alternativ utveckling (2000, s. 6).

Turismens roll för utveckling tas i många fall för given. Med den inställningen menas med hållbarhet i många fall själva turismbranschens fortlevnad istället för en hållbar utveckling för alla, eftersom de i detta sammanhang anses vara samma sak. Arbete med turismutveckling bedrivs i många fall internt och med produkten i centrum (Sharpley, 2000, s. 8-11). Detta innebär att hållbar turism inte är i linje med de mål som hållbar utveckling och dess ursprung

indikerar. Det riskerar att undergräva hela konceptet om hållbar turism och hållbar utveckling i grund och botten är motsatser (Sharpley, 2000, s. 14).

En tendens inom litteraturen om hållbar turism som uppmärksammas av Hunter är vilken roll den kan spela för turismbranschens utveckling och fortlevnad, alltså vilken (ekonomisk) nytta turismbranschen kan ha av hållbar utveckling, kanske framför allt i marknadsföringssyfte (Hunter, 1997, s. 856). McKercher menar till exempel att om de ekonomiska och ekologiska hänsyn som hållbar utveckling kan innebära tas, kommer detta att hota turismbranschens möjligheter att bestå och växa i framtiden. Hållbarhet definieras enligt dennes sätt att resonera som fortsatt tillväxt inom turismen (McKercher, 1993 se Hunter, 1997).

### **3.2.1. Exempel på tolkningar av hållbar turism**

Clarke har identifierat fyra tolkningar av hållbar turism i litteraturen, vilket i viss mån motsvaras av de olika tolkningarna av hållbar utveckling. Den första skiljer mellan småskalig och därmed hållbar turism och storskalig turism som per automatik anses vara ohållbar. Den andra tolkningen innefattar samma ytterligheter, men istället för att förhålla sig som två motstående poler till varandra återfinns ett spektrum mellan dem där omfattningen fortfarande är en viktig bedömningspunkt. Den tredje tolkningen förespråkar att även massturism kan genomföras på ett hållbart sätt och innebär samtidigt en syn på hållbarhet som ett mål, snarare än en egenskap hos turismverksamheten från början. Den fjärde tolkningen innebär insikt i att alla typer av turism kan bedrivas på ett långsiktigt hållbart sätt, oavsett skala. Vilken av de fyra inställningarna som anammats beror helt på vilken variant av hållbar utveckling som tolkas som riktig (Clarke, 1997, se Liu, 2003).

Beeton & Hardy lägger till fyra förändringar som skett sedan Clarkes indelningar som påverkar synen på hållbar turism. För det första har sammanhanget förändrats och hållbar turism anses nu inte vara något som endast kan bedrivas i orörda områden utan även genom massturism. För det andra har synen på turism som en ofarlig bransch som inte påverkar sin omgivning nämnvärt förändrats och de effekter turismen medför uppmärksammas nu på lokal såväl som global nivå. För det tredje har den skepsis som funnits till huruvida hållbar turism överhuvudtaget är uppnåeligt i viss mån lagt sig och nu finns förespråkare för implementering av hållbar turism som en genomförbar utveckling. Det fjärde tillägget är att hållbar turism en tendens att istället för att balansera de olika intressen som finns anamma utvecklingsdelen av hållbar utveckling för att kunna uppnå större ekonomiska framgångar (2001, s. 172-173).

Målen med hållbar turism har på andra håll uttryckts som en kombination av ekonomisk hälsa, oförstörd natur, välmående kultur och lokalbefolkning och tillfredställelse av gästernas krav. Till skillnad från Hunter så eftersöks här en balans mellan dessa intressen (Beeton & Hardy, 2001, s. 171). En vanligare tolkning av hållbar turism är att den ska sträva efter balans mellan ekonomiska, ekologiska och sociala intressen. Detta förkastas av Hunter som anser att balans inte ska vara huvudmålet, eftersom olika prioritering mellan varierande intressen kan vara legitima och lämpliga beroende på de förhållanden som råder på nationell såväl som destinationsnivå. Att endast eftersträva balans mellan olika intressen ger föga vägledning angående hur turism ska utformas i praktiken, menar Hunter.

Utifrån detta resonemang föreslås fyra möjliga strategier för hållbar turism. Den första strategin baserad på en svag tolkning av hållbar utveckling kallas turismimperativet, vilket innebär att turisternas efterfrågan styr utvecklingen. Denna taktik bedöms vara lämplig främst om utveckling av turismen innebär att orörda områden undanhålls från exploatering eller en skonsammare markanvändning än vad som nu är aktuellt. Huvudargumentet för denna inställning är att turism innebär en mindre belastning eller förbättring jämfört med andra alternativ. Den andra taktiken som bygger på en svag tolkning av hållbar utveckling kallas för produktledd turism. Den är lämplig främst på etablerade turistdestinationer, i synnerhet om turism har kommit att dominera den lokala ekonomin. Dessutom innebär denna utveckling av redan befintlig ekonomi att behovet att utvidga turismverksamhet till i nuläget oberörda områden minskar. Den tredje taktiken är miljöledd turism, inom vilken tillståndet i miljön är det prioriterade kriteriet. Detta arbetssätt är användbart främst där turismen är i ett tidigt utvecklingsstadium och/eller beroende av höga naturvärden, eftersom en försämring i miljön där har stor inverkan på turismens potential och den ekologiska bärkraften är en påtaglig begränsning för utvidgad turistisk aktivitet. Den fjärde är öneotenusö turism som innebär att turismen begränsas på ekologiska grunder, till förmån för andra intressen. I den mån turism tillåts är det i liten skala och på platser där naturen och ekosystemen bedöms kunna klara den extra belastning det innebär. Hunter framhåller att denna typ av turism säkerligen inte skulle tolkas som en turismstrategi av de som ser hållbar turism som en gren av turism, snarare som en bidragare till en övergripande hållbar utveckling. Det senare är den roll Hunter menar att turismen borde spela (Hunter, 1997).



Avslutningsvis menar Beeton & Hardy att erkännandet av de olika intressena inom turism är en grundläggande princip för att skilja hållbar turism från det som kallas ömaintainableö turism, alltså sådan som förespråkar att status quo i hanteringen av turism i förhållande till andra intressen bibehålls för att främja ekonomisk lönsamhet (Beeton & Hardy, 2001, s. 171).

### **3.2.2. Bärkraft och andra verktyg för hållbar turism**

Alla tolkningar av hållbar utveckling och hållbar turism, utom den allra svagaste, enligt Hunters indelning innebär någon form av begränsning av turismens utbredning. Hur denna ska bedömas och klassificeras finns flera förslag till. En ofta använd modell är Butlers produktcykel för turistdestinationer som innehåller fem stadier av utveckling från upptäckt, via utveckling och framgång till stagnation som antingen leder till återupptäckt eller nedgång. Denna visar att turistutveckling som inte påverkas av reglering eller anpassas till de rådande förutsättningarna kommer att överutnyttja resursbasen tills den inte kan fungera längre (Hunter, 1995, s. 63-66). Några av de viktigaste och vanligast förekommande måtten på begränsning och reglering kommer att kort presenteras nedan.

Bärkraft är den kapacitet att ta emot besökare, som om den överskrids utlöser miljöförsämring vilket i sin tur leder till mindre nöjda besökare. Olika platser har olika kapacitet för turister, beroende på deras förutsättningar. De kan delas in i fysisk, ekologisk och social eller uppfattad bärkraft. Fysisk bärkraft kan mätas i användbar yta, ekologisk bärkraft är den som ekologin klarar av utan att uppvisa långsiktiga förändringar och social bärkraft är exempelvis vilken grad av trängsel besökare accepterar utan att välja en annan plats (Williams, 2009, s. 125-126).

Getz använde istället sex undergrupper nämligen fysisk, ekonomisk, perceptuell, social, ekologisk och politisk bärkraft (1983, se Saarinen, 2006). Det centrala för bedömning av bärkraft är vilket mål som finns för det område som studeras. Ett problem för skyddade områden när det gäller bärkraft är att de ofta har tämligen vaga mål, vilket gör att dess bärkraft bedöms som stor och framförallt större än vad som krävs för att bibehålla eller skapa de förutsättningar som eftersträvas. För att bedöma vilken sort och grad av förändring som anses problematisk respektive acceptabel måste de önskade förhållandena vara tydligt uttalade och delas av de som fattar beslut rörande utvecklingen i området, såväl som av de som bor där. Under 60- och 70-talen visade forskning inom bärkraftsparadigmet hur relationen mellan turism och påverkan på de fysiska och sociala förutsättningarna såg ut. Kort innebar det att

små förändringar av turismens utbredning och intensitet i områden med liten total turismverksamhet genererar betydligt större effekter än likvärdiga förändringar i områden där turismen redan är mycket utbredd. Slutsatsen kan sammanfattas i tre iakttagelser. För det första så börjar påverkan med den förste turist. För det andra krävs betydande reducering av antalet besökare för att uppnå minskad påverkan där turism redan är väletablerad. För det tredje är förbättring av förhållandena tidskrävande och svår att uppnå där turismen redan är omfattande (Lime & McCool, 2001, s. 377-378)

Kritik har riktats mot bärkraft i förhållande till turism av flera anledningar. Farrell & Twining-Ward menar att begrepp som bärkraft visst kan användas för att beskriva turismens förutsättningar, men att det bör göras på ett sätt som räknar in så många aspekter som möjligt. De vill bryta trenden att se turism som en isolerad industri och istället betona de kopplingar och ömsesidiga påverkan som pågår mellan turism och andra delar av samhället (2004). Andra punkter som kritiserats är osäkerhet kring orsak och verkan i kombination med stora variationer i miljön såväl som teknik för att beräkna vilka effekter olika beslut och strategier kan få. Ytterligare en viktig aspekt är att olika turister bidrar till förändring på olika sätt och i olika grad, vilket gör att det inte går att utgå från en så kallad genomsnittsturist (Lime & McCool, 2001, s. 377-378).

En viktig distinktion för bärkraft är om förändringar som ska bedömas (som acceptabla eller ej) förhåller sig till värdsamhället eller turisternas upplevelser. Helt centralt är också vilka funktioner eller förhållanden man är beredd att kompromissa med och vilka kompensationer som bedöms som tillräckliga för påverkade eller förlorade resurser. Lime & McCool önskar att fokus ska flyttas från att fastställa hur många besökare som är för många till att istället undersöka hur turism och vilken utbredning av den som kan bidra till de förhållanden man önskar i det aktuella området.

De alternativ till bärkraft som föreslagits är många. De är redskap för beslutsfattare att hantera belastningar på ett område och inte vetenskapliga teorier som bärkraft. Centralt är strävan efter gemensamma och tydligt uttryckta värderingar som grund för beslutsfattande (2001, s. 384).

### 3.2.3. Att bedöma turismens påverkan

Ett begrepp som ofta används är *Limits to growth*, där en central punkt är vilka förändringar i den fysiska miljön som ska anses acceptabla respektive oacceptabla. Det finns olika synsätt som kan anammas vid denna typ av analys med resurser, aktiviteter eller samhälle i centrum. Den resursbaserade utgår från forskning rörande djurhållning och förvaltning och är positivistiskt inriktad. Begränsningar formuleras för resurser som används i turistiska syften i förhållande till deras ursprungliga tillstånd. Det som utvärderas är resursen och dess tillstånd. Hur resursens ursprungliga tillstånd bedöms är mycket centralt för slutsatsen.

Aktivitetsbaserad tradition handlar om turism som ekonomisk sektor och utvärderar turistiska produkter och deras livslängd och hur de påverkas av de fysiska resurserna. Kontinuerliga effektiviseringar innebär att begränsningarna ofta blir betydligt mindre än för resursbaserade bedömningar. Det som utvärderas är turismen och dess tillväxtkapacitet. Samhällsbaserad tradition utgår från delaktighet och vilka fördelar värdsamhället kan dra av turismen. Detta kompliceras av att samhället ofta är heterogent och hur representationen i ledarskapspositioner ser ut. Maktrelationer och vilka förändringar som upplevs som acceptabla är centrala teman inom denna tradition. Enligt Saarinen bör turism utgå från människors snarare än industrins behov. En viktig del av det är att turismen behöver resultera i mer än positiv ekonomisk utveckling i en region för att vara hållbar (Saarinen, 2006).

Nära relaterat till tillväxtens gränser är *Limits of acceptable change* (LAC). Det är ett system för att bedöma påverkan i samband med utveckling. Det handlar om att definiera vilka kriterier en föreslagen utveckling ska innebära, att se till att berörda aktörer representeras i beslutsfattandet och önskemål rörande utvecklingens mål höras. Huvudpoängen med LAC är att förändring erkänns som en konsekvens av utveckling (Williams, 2009, s. 127-128). Ett vanligt sätt att hantera turism inom miljöns kapacitetsgränser är att begränsa antalet turister eller att styra dem mot destinationer och områden som har större marginal för att belastningen från större besöksstryck inte ska ge negativa effekter på miljön (Liu, 2003, s. 460). Genom zonerings utefter kapacitet kan turiststrycket fördelas i landskapet så att det inte överstiger vad ekosystemen klarar av, men ändå kan ge de positiva effekter som turismen kan föra med sig. En annan effektiv teknik är att ha betalt för tillträde till skyddade och extra känsliga områden, vilket minskar antalet besökare (Williams, 2009, s. 123).

### **3.2.4. Alternativ turism**

Många satte tidigt inom hållbar turism likhetstecken mellan hållbar turism och ekoturism, oftast småskalig sådan. Ekoturismen kan framstå som resurssnål om till exempel transporter till de ofta avlägset belägna destinationerna inte räknas med i själva turismens påverkan (Pettersson, 2005, s. 12). Den tidigare turismforskningen där turism på stor skala per definition ansågs vara ohållbar och ödåligö medan småskalig och alternativ turism var hållbar och bra bidrog till att stort hopp sattes till ekoturism och liknande alternativa turismformer, vilket gjort att alternativa turismformer är de som växer snabbast idag. Page och Dowling skiljer på hård och mjuk ekoturism. Mjuk är sådan där öekoö-delen fungerar främst som en marknadsföringsstrategi för vad som i grund och botten är traditionell massturism. Hård ekoturism grundar sig istället på genuint engagemang för naturen och innebär en strävan efter ett bestående och personligt möte med naturen, i motsats till den mjuka ekoturismens tillfälliga interaktion.

Efter hand har det kunnat konstateras att ekoturism kan vara lika problematisk som massturism. Framför allt kan ekoturism inte vara lösningen på turismens problem med överförbrukning av resurser, eftersom den helt enkelt inte har fysisk kapacitet att möta den efterfrågan på turistupplevelser som finns. Detta leder till slutsatsen att de huvudsakliga ansträngningarna i riktning mot hållbar turism borde syfta till att göra massturismen mer hållbar eftersom det är så de stora effekterna och förändringarna kan genomföras (se Williams, 2009, s. 130-131). Alternativ turism kan dock spela en viss roll, vilket Aronsson ger tre exempel på. De är som tillhandahållare av naturturism, som viktig källa till inkomster på landsbygden och för att möjliggöra viss turismverksamhet i känsliga områden där omfattande aktiviteter skulle få mycket negativa effekter men en viss småskalig turism är möjlig (1997, s. 177).

### **3.2.5. Konsekvenser av olika intressen**

Vilken uppfattning beslutsfattare och andra aktörer har om vad hållbar utveckling innebär kan ha stor inverkan på hur verksamheternas ramar ser ut. Att individer med olika bakgrund gör olika tolkningar och har olika intressen är inte det som orsakar problem i sig, utan det är i de fall då tolkningarna skiljer sig så pass mycket åt att det kan resultera i ineffektivt bruk av resurser i konkurrerande eller till och med inom ett och samma projekt som problemen uppstår (Cameron, 2006, s. 2-3).

Utmaningarna såväl som potentialen inom begreppet hållbar turism är stora. En av de tyngsta frågorna är turismnäringens splittring och antalet aktörer som påverkar dess utveckling på olika sätt och i olika mån. Samarbete är en av de absolut viktigaste punkterna för hur hållbar branschen kan bli. I en näring som turism får insatser absolut störst effekt om de genomförs samlat, till skillnad från om de många små och medelstora aktörerna arbetar åtskilda och försöker åstadkomma hållbarhet endast genom åtgärder på lokal nivå. Av denna anledning är gemensamma mål en av de viktigaste faktorerna för utvecklingen av hållbar turism, så att de aktiva drar åt samma håll (Sharpley, 2000, s. 13).

Detta visar tydligt hur viktigt det är att olika aktörer vet var de har varandra. Med begreppet hållbar utveckling och risken att det blir en tom jargong bland beslutsfattare, som nämndes tidigare, blir aktörernas verkliga ståndpunkt viktig eftersom orden lätt urvattnas eller får olika betydelse för aktörer med olika bakgrund. Det första steget mot att skilja mellan hållbar turism och ömaintainableö turism som beskrevs tidigare är genom att veta var representanter för de olika intressena står och vilken utveckling de arbetar mot.

### **3.3. Sammanfattning**

Som framgår av de olika perspektiven som presenterats i teorikapitlet kan hållbar utveckling vara en mängd olika saker. Medan en tolkning innebär att ekologiska, ekonomiska och sociala aspekter ska balanseras innebär en annan att någon eller några av dem måste prioriteras på lokal nivå beroende på vilka förutsättningar som råder. Tolkningar av hållbar utveckling, och i förlängningen också hållbar turism, kan placeras på en glidande skala mellan ytterligheterna fokus på tillväxt och ekonomisk utveckling eller fokus på hållbarhet och eventuella begränsningar genom till exempel bärkraft eller *Limits to growth*. McKerchers och Hunters syn som beskrivits i teorikapitlet kan illustrera de stora skillnaderna inom hållbar turism.

Samtidigt som en önskan finns att begreppet ska anammas av företrädare för olika åskådningar och leda till diskussion finns också en risk att begreppet blir tandlöst. I förlängningen gör oenigheten att hållbar turism kan tolkas som allt från utformning av en hållbar massturism till stora begränsningar av turismverksamheten, beroende på vilken tolkning av hållbar utveckling som används. Om olika aktörer använder begreppet hållbar utveckling med helt olika innebörd är risken uppenbar att konflikter uppstår eller att arbetet mot en *Exportmogen destination* blir svårstyr.

För uppsatsen görs ingen egen tolkning av vad hållbar utveckling är eller ska vara. För att uppfylla syftet med uppsatsen kommer nyckelpersonernas förhållande till hållbar turism att studeras genom att försöka uttyda hur de ställer sig till de avgörande frågeställningar om turismnäringens förhållande till förutsättningar i natur och kultur, ekonomiska, ekologiska och sociala aspekter som beskrivits ovan och framför allt om de deras tolkningar liknar varandra.

## 4. Metod

För att besvara hur nyckelpersoner i biosfärområdet förhåller sig till hållbar utveckling och tillväxt har två kompletterande metoder använts. Centrala dokument har studerats för att visa vilka ambitioner som finns på policynivå och intervjuer har genomförts med nyckelpersonerna för projektet *Exportmogen destination* för att ge en bild av hur de som arbetar med implementeringen förhåller sig till kombinationen av hållbar utveckling och fördubblad turism. Nedan följer en beskrivning av dessa metoder samt en diskussion om deras inverkan på studiens validitet.

### 4.1. Beskrivande textanalys

De tre dokument som studerats är biosfärområdets Vision 2030 (Vänerkulle, Vision 2030) och Projektbeskrivning för *Exportmogen destination* (Biosfärområde, Projektbeskrivning för *Exportmogen destination*) samt *Nationell strategi för svensk besöksnäring ó hållbar tillväxt för företag och destinationer* som den presenterats av Svensk Turism AB (2010).

Projektbeskrivningen kompletterades med Vision 2030 eftersom *Exportmogen destination* endast sträcker sig fram till 2015. Tillsammans ger de en bild mer likvärdig den nationella strategin i omfång. I dokumenten har mål och verktyg identifierats, såväl som de viktigaste begreppen. Syftet med detta metodval var att ge en överblick och förståelse för vilka mål som fanns dels för besöksnäringen, dels för biosfärområdet för att se om det mellan dem fanns skillnader, som skulle kunna leda till konflikter. En annan orsak till att denna metod användes var att en jämförelse mellan policy och inställning hos aktörer blev möjlig, vilket skulle kunna vara till hjälp för projektets vidare utveckling.

### 4.2. Kvalitativa intervjuer

Eftersom undersökningens syfte är att försöka förstå hur de utvalda individerna i sin yrkesroll behandlar begreppet hållbar utveckling, som inte kan mätas i kvantitativa termer, behövdes en kvalitativ ansats. Intervjuer valdes framför enkäter, då dessa bättre fångar upp nyanser och variation eftersom interaktionen mellan intervjuare och informant ger större möjlighet att vidare utforska oklara svar med följdfrågor (Halvorsen, 1992, s.85-86). Det som inte kan härledas ur material som inhämtats genom kvalitativa metoder är kausala samband och förklaringar (Cameron, 2006, s. 41). Enligt Larsson är kvalitativa intervjuer en bra metod om det som undersöks är uppfattningar om ett fenomen hos individer som representerar intressenter i förhållande till fenomenet. Helt avgörande för resultatets värde är huruvida intervjuaren lyckas nå respondentens egna uppfattningar och förståelse av fenomenet eller

endast får standardiserade rutinsvar, i vilket fall syftet med den kvalitativa intervjun går förlorad. Detta ställer krav på intervjuarens flexibilitet och förmåga att läsa av kontexten på rätt sätt. Informanter som ger bakgrundsinformation skiljs från respondenter som intervjuas för sin uppfattning och inställning till det undersökta fenomenet. I vissa fall kan dessa två rollen intas av samma individ (2000, s. 50-52). I denna studie kommer de svarande att fungera som respondenter, eftersom det är deras uppfattning om bland annat hållbar utveckling och tillväxt inom turism, och de möjliga konsekvenserna av eventuella skillnader mellan olika nyckelaktörer för utvecklingen av *Exportmogen destination* i biosfärområdet som står i centrum. Formen för en personlig intervju är oftast halvstrukturerad eller riktat öppen, vilket betyder att intervjuaren går in i intervjun förberedd med teman och frågeställningar men är öppen för impulser från den intervjuade (Larsson, 2000, s. 55).

Den kvalitativa intervjun har både fördelar och nackdelar. Nackdelen är att eventuella slutsatser inte kan anses vara generella och möjligheten att upprepa datainsamlingen för att kontrollera reliabiliteten blir begränsad. Den stora fördelen är dock att en intervju med öppna frågor inte förutsätter en viss världsbild eller ett särskilt språkbruk hos respondenten, utan denne kan fritt uttrycka sina åsikter (förutsatt att intervjuaren inger det förtroende som öppenhet kräver) och sådant som inte skulle ha märkts i en standardiserad intervju eller enkät kan komma fram. En viktig del av detta är hur respondenten väljer att tolka de frågor och begrepp som används, eftersom detta kan användas för att analysera hur denne förhåller sig till sin omvärld. Detta är särskilt viktigt i denna studie, eftersom det är inställningen till hållbar utveckling som är central för frågeställningen och undersöks (Schönberger, 1991).

### **4.3. Alternativa metoder**

För att kartlägga vilka inställningar som fanns till hållbar utveckling och tillväxt som mål skulle en enkätundersökning ha kunnat göras. Detta hade gjort det möjligt att få svar från fler respondenter eftersom varje respondent inte hade behövt ägnas så lång tid. Intressant hade då varit att till exempel undersöka hur näringsidkare och olika intresseföreningar förhåller sig till projektet. Nackdelen med detta, som redan tagits upp i stycket om kvalitativa intervjuer, hade varit risken att språkbruket varierat mellan aktörer och enkätfrågor eller problem härledda ur det faktum att begrepp som hållbar utveckling kan tolkas på vitt skilda sätt. Dessutom var projektet ännu så nystartat att det vore mer givande att undersöka enskilda näringsidkares inställning senare när insatser hunnit göras.



#### **4.4. Urval**

Ett strategiskt urval gjordes och motiveras med att det var de drivande på planeringsnivå vars inställning till hållbar utveckling som var relevant för utformningen av turismsatsningen, eftersom det var dessa individer som präglade de samarbeten och satsningar som kunde genomföras genom sin centrala position. Av denna anledning sågs inte representativitet som ett viktigt kriterium i urvalet, utan istället eftersträvades den kvalitativa information just dessa informanter kunde bidra med genom sin position och yrkesroll (Halvorsen, 1992, s. 102). För att identifiera nyckelpersoner i biosfärområdet kopplade till turism och satsningen på exportmogen destination utnyttjades handledarens tidigare forskning och kunskap i området. Det kompletterades sedan med snöbollseffekten för att identifiera ytterligare viktiga personer som tillkommit sedan tidigare forskningsprojekt avslutats eller inte framgick av offentligt material hos olika organisationer (Larsson, 2000, s. 58).

Eftersom frågeställningen handlar om två ambitioner (hållbar utveckling och fördubblad turism) och de eventuella konflikter eller möjligheter som kunde uppstå genom kombinationer av de två, krävdes företrädare för båda sidor, alltså biosfärområdet och turismnäringen (offentliga och privata aktörer eller företrädare för dem). Ambitionen var att få svar från representanter för båda sidor för att kunna jämföra och förstå förhållandet mellan dem. Denna typ av urval kallas urval efter kritiska fall eftersom de valda intervjupersonerna är de som är särskilt berörda av hållbar utveckling och turism och skärningspunkten mellan de två intressena (Larsson, 2000, s. 57).

Ur geografisk synvinkel eftersöktes representation av lokal, regional såväl som nationell skala eftersom de olika ansvarsområdena skulle kunna innebära skillnader vad gäller prioriteringar, kunskap om lokala förhållanden etc som kunde vara intressanta för att förstå förhållandet mellan hållbar utveckling och tillväxt.

##### **4.4.1. Bortfall**

Kontakt togs, förutom med de som intervjuats, också med Västsvenska turistrådet och Tillväxtverket som är ansvarig myndighet för turism i Sverige. Från Tillväxtverket kom helt enkelt inget svar. Detta bedömdes dock inte som avgörande, eftersom en intervju kunde genomföras med en representant för Svensk turism AB som fick representera den nationella skalan. Vad gäller Västsvenska turistrådet så kunde konstateras efter ett kortare telefonsamtal att de inte såg biosfärområdet Vänerskärgården med Kinnekulle som ett av deras

arbetsområden och därför inte bedömdes vara en nyckelaktör i projektet. Trots detta kom organisationen upp i flera intervjuer, vilket indikerar att de ändå spelar en roll i området. En respondent menade att detta berodde på att Västsvenska turistrådet inte såg biosfärkonceptet som attraktivt, men att individuella besöksmål i området passade in i andra projekt än *Exportmogen destination*. En möjlighet hade varit att undersöka vidare varför denna bedömning gjorts, men av tidsskäl fokuserades på de aktörer som uttalat arbetade med projektet.

#### 4.5. Genomförande

De personer som bedömdes lämpliga som respondenter kontaktades med en mail innehållande en kort beskrivning av syfte och studiens sammanhang, vilket ledde till svar från så när som samtliga. De som inte svarat ringdes då upp, vilket ledde till kontakt och senare intervjutillfälle. Intervjuer genomfördes med följande personer:

Tabell 1: respondenter beskrivna med befattning och organisation samt intervjudatum.

Nr	Namn	Befattning	Organisation	Datum
1	Johan Olofsson	Managementkonsult	Svensk destinationsutveckling	24/4/13
2	Gunilla Davidsson	VD/Turistchef	Destinationsbolaget Läckö-Kinneulle	30/4/13
3	Lena Tilstam	Projektledare	Biosfärkontoret	30/4/13
4	Johanna MacTaggart	Koordinator	Biosfärkontoret	30/4/13
5	Anna Söderman	Turismutvecklare	Mariestads turistbyrå	30/4/13
6	Charlotte Nordström	Ordförande turismutskottet	Skaraborgs kommunalförbund	2/5/13
7	Thomas Laurell	Kontaktperson	Svensk Turism AB	6/5/13
8	Klara Börjesson	Turismchef	Falköpings kommun	13/5/13

Flera respondenter har flera roller. De intervjuades främst i de roller som beskrivs i tabellen. Dessutom kan det vara intressant att veta att Charlotte Nordström är kommunalråd i Skara kommun förutom ordförande i turismutskottet och att Klara Börjesson tidigare arbetat på Västsvenska turistrådet. Destinationsbolaget arbetar för både Götene och Lidköping.

På biosfärkontoret gjordes endast en fokusgruppsintervju, med Lena Tilstam och Johanna MacTaggart samtidigt. Detta gjordes av praktiska och tidsmässiga skäl, då båda har fulla scheman. Ytterligare en anledning var att de kunde ge olika aspekter av frågeställningen,

eftersom de arbetat olika länge med biosfärområdet och med olika projekt, vilket gjorde att de kunde komplettera varandra.

Samtliga intervjuer tog mellan 20 och 60 minuter. Den stora skillnaden berodde främst på att de olika respondenterna arbetade olika nära projektet *Exportmogen destination* och därför hade olika mycket insyn och delaktighet i arbetet och därigenom hade olika mycket att berätta om det. Eftersom syftet med intervjuerna var att fånga upp deras inställning och samtidigt försöka låta bli att styra deras svar utvecklades varje intervju på sitt sätt, men utifrån de teman och utgångsfrågor som låg till grund för intervjuerna (se bilaga 1).

Fem av sju intervjuer gjordes på respondenternas respektive arbetsplats för att undvika störande moment och genomföra intervjun i en miljö som var bekant och bekväm för dem. Detta innebar dessutom en möjlighet för intervjuaren att observera arbetsmiljön och själv besöka biosfärområdet. Två intervjuer gjordes på telefon eftersom respondenten föreslog det och har sin arbetsplats längre bort än övriga. Samtliga intervjuer spelades in och transkriberades sedan ordagrant. Därefter analyserades materialet och viktiga teman i intervjuerna identifierades och representativa citat för varje tema valdes ut. Urvalet gjordes genom att det som beskrev eller indikerade respondenternas synsätt eller övergripande inställning till turismens utveckling valdes ut medan de mest konkreta detaljerna i projekten, logistiska frågor eller svar som drev iväg från själva kärnfrågorna valdes bort.

#### **4.6. Validitet**

Valet av kvalitativa intervjuer fungerade genomgående bra. Respondenterna var i flera fall mycket öppna med sina åsikter inför ämnet och såväl styrkor som svageter inom projektet såhär långt. I något fall blev intervjusituationen svår då respondenten i stor utsträckning svarade utifrån de direktiv och ägarmål som organisationen jobbade. Följden blev att väldigt lite av dennes egna tankar och idéer kom till uttryck, vilket gjorde det svårt att skapa sig en bild av vilken syn på hållbarhet, turism etc som faktiskt fanns i organisationen. Detta kan antingen bero på intervjuarens brist på erfarenhet som gjorde att rätt formuleringar och frågor inte användes, eller en osäkerhet från respondentens sida i sin roll. Trots detta gav intervjun svar om organisationens arbete och visioner, så validiteten bedöms inte försämrats påtagligt av detta. Att två intervjuer gjordes på telefon kan ha medfört viss osäkerhet i resultatet eftersom ljudkvaliteten på inspelningen inte blev perfekt och intervjusituationen inte blev lika bra som

de som gjordes på plats. En mer van intervjuaren hade kanske kunnat bidra till större säkerhet i intervjusituationen och därmed bättre validitet i resultaten, men det kan inte garanteras.

Begreppet hållbarhet och hållbar utveckling i sig blev en utmaning under intervjuerna. Eftersom de är flitigt använda begrepp i samhällsdebatten och förekommer i en mängd övergripande mål för olika verksamheter kan det bli känsligt att diskutera. En risk finns då att respondenter inte känner sig bekväma med att uttrycka osäkerhet angående begreppets verkliga innebörd eller vad det betyder för den enskilde anställda eller chefen i hans eller hennes yrkesutövning, just eftersom det tas för givet. Vid flera tillfällen beskrevs hållbar utveckling som att verksamheten ska vara ösocialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbarö. Detta är en förklaring som kan användas både av de som känner sig säkra på vad hållbar utveckling innebär och av de som inte gör det, men vet att dessa tre grundpelare finns med. Av denna anledning har valet gjorts att inte bedöma respondenternas definitioner av hållbar utveckling som den centrala delen i resultatet, utan fokusera på de sakfrågor där deras åsikter ser olika ut eftersom det är där olika tolkningar av hållbar utveckling manifesterar sig och får konsekvenser.

## 5. Resultat

Resultatet består av två delar baserade på de två metoder som använts. Först presenteras de centrala dokument som ligger till grund för turismutveckling i biosfärområdet och den syn på förhållandet mellan hållbar utveckling och tillväxt som ges där. Därefter följer en presentation av intervju svaren från respondenterna utifrån teman som kom upp i olika intervjuer.

### 5.1. Dokumentanalys

Här följer en beskrivning av de mål och dokument som ligger till grund för turismutvecklingen i biosfärområdet Vänerskärgrården med Kinnekulle.

#### 5.1.1. Biosfärkontorets Vision 2030

De övergripande målen för biosfärområdets utveckling presenteras i en vision för 2030 som antogs 2012. Projektets mål är gränslös samverkan, hållbar samhällsdesign, kunskap om biosfären och framgångsrik biosfärekonomi. Genomgående i visionen betonas långsiktiga mål och processer där biosfärtanken görs till en naturlig del av samhället. Utbyte med andra biosfärområden såväl som regionala samarbetspartners framhålls som givande och viktiga (Vänerkulle, Vision 2030).

Begreppet planetära gränsvärden används som mall för vilka former och vilken utsträckning av utveckling som ska eftersträvas, genom en sammanvägd bedömning av dess påverkan på miljön i form av växthusgaser, ozonlagrets minskning, mark- och vattenanvändning, förlust av biologisk mångfald, försurning, övergödning, aerosoler i atmosfären och miljögifter. Genom att tröskelvärden för dessa indikatorer identifieras kan olika verksamheter jämföras med varandra utifrån dessa punkter och utvärderas (Stockholms universitet, 2011).

Minskade transporter, självförsörjning och innovationer presenteras som fundamentala delar av en biosfärekonomi. God livskvalitet och rollen som modellområde i sig ska också bidra till att locka besökare (Vänerkulle, Vision 2030).

#### 5.1.2 Biosfärområdets projektbeskrivning för *Exportmogen destination*

I projektbeskrivningen slås fast att arbetet med *Exportmogen destination* kommer att fungera som en fortsättning av ekoturismprojektet som tog slut vid årsskiftet 2012-2013. Efter en bedömning gjord av Svensk destinationsutveckling, ansvarigt bolag i Sverige för utvecklingen av exportmogna destinationer, som bedömde att området har potential att bli en av de utvalda

destinationerna har de första stegen i utvecklingen identifierats. De viktigaste uppgifterna är att nå en gemensam målbild och vision, att samarbeta med Västsvenska turistrådet, att ta reda på vilka resurser projektet kräver och att upprätta ett närmare samarbete mellan Destinationsbolaget Läckö-Kinne kulle AB, Mariestads kommun och Biosfärkontoret.

De övergripande målen med projektet från Biosfärkontorets sida uttrycks som förmåga i området att ta emot internationella gäster och erbjuda en högkvalitativ flerdagarsupplevelse. Dessutom är ökade arbetstillfällen och fler entreprenörer i turismbranschen ett mål, liksom gemensam marknadsföring mot utlandet. Särskild vikt läggs vid att biosfärområdet ska fungera som ett exempelområde på hållbar besöksnäring.

I dokumentet uttalas även vilka utmaningar som föreligger i projektet. Av dessa kan framhållas avsaknaden av gemensamma mål och definitioner som ligger till grund för standard vad gäller kvalitet och hållbarhet. (Biosfärområde, Projektbeskrivning exportmogen destination).

### **5.1.3. Nationell strategi för svensk besöksnäring**

Målen med strategin för besöksnäringen till år 2020 (Svensk turism, 2010) uttrycks övergripande som: [*i*] *stabil och långsiktigt hållbar tillväxt, ökad nationell och internationell konkurrenskraft med ökade marknadsandelar för svensk turism som sker med bevarande av viktiga natur- och kulturella värden. Hållbarhet och långsiktighet ska alltså kombineras med tillväxt. Viktiga delmål som fram framhålls är ökad tillväxt, lönsamhet och nya jobb i besöksnäringen. I rena siffror innebär projektets mål fördubblad omsättning till 500 miljarder kronor och fördubblat antal anställda till 260 000. I beskrivningen av utmaningar som klimat och hållbarhet framställs dessa som hot mot turismnäringen i Sverige, snarare än som hot mot en långsiktigt hållbar utveckling överlag (ibid, s. 10).*

I visionen beskrivs hur hållbarhet ska vara en viktig fråga i hela besöksnäringen, kunskaps- och samverkansnivå ska vara hög. Några närmare detaljer om metoder inbegrips inte i visionen. De strategiska målen innebär ökning på alla områden genom ökade volymer för redan exportmogna destinationer, nya exportmogna destinationer, ökat resande bland svenskar i Sverige och *så många utländska besökare som möjligt.*

I strategin Hållbar besöksnäring beskrivs hur resandet ökar, vilket innebär effekter på miljön och vidare ställer krav på hållbar teknik. Hållbarhet framhålls som en konkurrensfaktor för Sverige som varumärke och attraktivt resmål. För att denna fördel ska bli synlig för konsumenter betonas vikten av certifiering och standarder för destinationer, särskilt med tanke på konkurrens från andra europeiska destinationer som satsar på hållbart resande just nu. Det framhålls att hållbarhet innefattar ekonomisk lönsamhet som en del, vilket i sin tur inte är möjligt utan nöjda kunder. Med denna beskrivning framhävs hur viktigt nöjda kunder är för hållbarhet (ibid, s. 60). Exportmognad definieras av Visitsweden som: *Att känna den internationella målgruppens behov och drivkrafter för att kunna anpassa den egna verksamheten och erbjuda produkter och tjänster som matchar deras efterfrågan.* (Visitsweden, Destinationsutveckling för export)

#### **5.1.4 Sammanfattning**

Utifrån målen i biosfärområdet och i den Nationella strategin 2020 finns gemensamma mål som nya jobb och fler besökare. Några indikationer tyder samtidigt på att vissa mål inte nödvändigtvis delas, till exempel att en av de första punkterna i projektbeskrivningen från biosfärområdet innefattar färdigställandet av en gemensam vision och målbild. Det övergripande syftet med biosfärområdet (att bevara biologisk mångfald och främja hållbar utveckling) kan komma i konflikt med besöksnäringens mål att helt enkelt fördubblas mellan 2010 och 2020 eftersom ökad konsumtion och aktivitet kan leda till ökad belastning och påverkan på miljön vilket diskuteras vidare i analysen.

### **5.2. Intervjuresultat**

Resultatet av intervjuerna presenteras utifrån olika teman som togs upp av intervjuare eller respondenter som dagens förutsättningar för turismen, strategier inför framtiden och transportfrågan. Vid varje citat är respondentens nummer som finns i metodbeskrivningen angivet.

#### **5.2.1. Utvecklingen i Skaraborg hittills**

Utgångsläget i området för en turistsatsning som det uttrycktes bland de intervjuade aktörerna kan sammanfattas med stor potential, samtidigt som mycket kan göras bättre. En respondent som arbetar med exportmognad i hela Skaraborg menade att det råder mycket goda förutsättningar för att öka turismens omsättning och berättade att arbetet i regionen började med en kontakt med Västsvenska turistrådet sedan turismfrågan centraliserats från Skaraborg

till Västra Götaland. Detta vidareutvecklades genom en strategi för Skara kommun och senare också för Skaraborgs kommuner för att attrahera turister såväl som nya boende. Mellan 2007 och 2012 fördubblades turistisk konsumtion från 1,5 till 3 miljarder i området, vilket lett dem att satsa vidare med ett mål på 4 miljarder till 2020. En respondent förklarade den starka ekonomiska utveckling med att resmålen gjorts säljbara genom att kombineras till paket och synliggöras på internet. Denna tolkning gjordes även av en annan respondent som inför framtiden önskade sig: *Till att börja med så skulle ju, skulle vi vilja ha mer medel till marknadsföring för vi har alldeles för lite alltså fritt marknadsföringsmedel. Vi har så mycket i det här området som inte kommer fram av den anledningen.[1 ] Sedan så finns det ju potential, jag menar turistisk råvara som bara ligger där och väntar på att bli förädlad. (2)*

Samtidigt såg en tredje respondent det som att man snarare försökt utveckla destinationerna och deras innehåll och utbilda aktörer: *Man har satsat mycket på utveckling och utbildningsinsatser och väldigt lite på marknadsföring och det är det man ser har gett resultat. [1 ] Det skiljer sig från hur man gör i resten av landet där man satsar på, väldigt mycket på marknadsföring och inte på utveckling. (1)* Ytterligare en tolkning av orsaken bakom den starka utvecklingen i Skaraborg lät såhär: *[1 ] det har stadigt ökat och det handlar ju om att gästerna stannar längre och man gör mer saker, man spenderar mer pengar i området och det är det vi vill. Mer kvalitativa besökare.(8)*

Det rådde alltså delade meningar kring vad det är som har lett Skaraborg till den starka turismutveckling som ägt rum under de senaste åren och hur detta kan förvaltas och vidare bidra till exportmognad i biosfärområdet.

### **5.2.2. Resurser för turismutveckling i biosfärområdet**

I Skaraborg som helhet sades det finnas stora resurser för utveckling inom turism, vilket framhölls av flera respondenter. Stor tilltro sattes också till framtida efterfrågan från besökare vad gällde värdegrund och immateriella tillgångar: *När det gäller Skaraborg så har vi ju det som Skaraborg står för det är precis det som både dagens besökare vill ha, men också morgondagens. Det här genuina, det här äkta, det småskaliga, natur, kultur vilket vi har här, som vi har fantastiskt mycket av.(8)*

Flera respondenter framhävde Vänern som en viktig, men hittills tämligen outnyttjad resurs. Andra betonade det rena vattnet och att det är ögott om platsö som nyckelresurser. Även



själva biosfärtanken påtalades som resurs: *Det vi kom fram till, i våran bedömning var att, biosfärtanken är så pass unik att den går att göra någonting med, men man måste hänga upp det tillsammans med de andra reseanledningarna.*(1)

Angående biosfärområdet som turistattraktion förklarades vidare: *[í ] som enda försäljningsargument så köper inte vi det heller men det är spetsen som gör att det kan bli unikt, en världsunik destination. Det är spetsen som gör det, men det är inte. Produkterna måste ju fortfarande finnas. (1)*

Endast tillgångar som natur, kultur och aktiviteter framstår inte som tillräckligt för att göra biosfärområdet exportmoget, utan en stor potentiell resurs finns i biosfärstanken och hur den skulle kunna manifesteras i hela upplevelsen för besökare. I dagsläget verkade detta dock som ett långsiktigt mål.

### **5.2.3. Mål och tidsperspektiv**

Inför framtiden finns några olika inställningar till vad politiker, näringsliv och andra aktörer bör göra för att turismen ska utvecklas på ett, för alla berörda parter, så fördelaktigt sätt som möjligt. Rörande frågan om vilka mål de arbetar mot för turismens del hänvisade flera till olika dokument och visioner formulerade av kommuner, biosfärkontoret m.fl., den nationella strategin samt Skaraborgs turismstrategi. Gemensamt för samtliga var att turismen var ett prioriterat område och att potential att utveckla finns i området. Ett exempel på det var följande uttalande från en respondent: *[í ] jag tycker ju att det finns ju en otroligt stor vilja från politiker att vi ska satsa på turism, att det liksom är framtidsbransch och det är klart vi ska satsa på det.*(5)

Förutom fördubblad omsättning i näringen var vanliga mål nya jobb, förenklingar för näringsidkare och ökad tillgänglighet för besökare. Överlag framkom också en bild av att olika aktörer i projektet upplevde att utvecklingen var i olika stadier. En central respondent ville i första hand förtydliga en målbild som innefattar hållbarhet på alla plan där intressen balanserades. Biosfärområdets värdegrund framhölls som viktig och tydligheten var högt prioriterat i arbetet mot hållbar turismutveckling. Relaterat till detta var utarbetandet av den: *Och det, det där är en utmaning att jobba med därför att näringen vill oftast att det ska gå väldigt fort att man bestämmer sig för att nu kör vi på det och förväntar sig snabba resultat på det där, men det, det är väldigt sällan som det går att göra på det sättet [í ] det här är ju*

*mer långsiktigt arbete för att det är inte bara ett hotell som ska byggas och fungera utan det är en hel destination och ett helt koncept där man dessutom måste finjustera värderingarna och det här.*(1) Övriga aktörer framstår som för tillfället mer fokuserade på de något kortsiktigare målen med ökad omsättning, antingen årligen eller fram till 2020 eller 2030 med hållbarhet som en viktig del snarare än som bas för utvecklingen.

Samtidigt som de övergripande målen och strategierna varierade mellan aktörer så är det generella målet detsamma: att utveckla turismnäringen och göra den till en viktigare del av kommunernas näringsliv i biosfärområdet. Hur stark kopplingen till biosfärkonceptet var och huruvida besökare borde koncentreras till färre besöksmål eller ej, hur stora antal besökare som var önskvärdt och liknande frågor besvarades olika av flera aktörer.

#### **5.2.4. Osäkerhet kring hållbarhet och biosfärtanke**

I samtliga intervjuer kom hållbarhet upp som ett viktigt begrepp och det var i samtliga fall respondenterna som tog upp det. Genomgående uttrycktes att det måste bli tydligare vad det innebär, särskilt i förhållande till biosfärtanken och hur de i kombination kan fungera och utvecklas genom turism. Förhållandet till hållbarhet varierade mellan aktörerna. Några exempel på uttryck för det var: *För hela vårt samhällssystem har utvecklats om man tar liksom näringslivets historia det har ju, vi har ju jobbat i flera hundra år på att inte ta hänsyn till miljön. Det tar ju ganska lång tid att ställa om till att ta hänsyn till miljön när man samtidigt har omsättningsökningar, [í ]så att visst ligger det någon form utav grundproblematik i det här anser jag. Det där är en ganska så svår och komplex fråga skulle jag vilja säga. (2) Alltså ska vi kunna ha landskap och ett område, att lämna något till kommande generationer så måste vi tänka hållbarhet (8)*

Flera menade att kunskapen om biosfärtanken och hållbarhet i nuläget inte är tillräcklig hos de aktörer som bedriver turism: *Och där tror jag att, det finns ingen motvilja, utan det är snarare att kunskapen, och kanske kunskapen om att, det är inte så svårt. (4) Det var att väldigt få av de som var aktiva, upplevelseentreprenörer eller de som drev hotell de som egentligen sålde turistiska upplevelser hade väldigt dålig koll på hållbarhetsfrågan generellt och biosfärsfrågan specifikt, vilket gör att det krävs en ganska stor informationsinsats för att liksom jobba in de här koncepten (1)*

Detta bekräftas av övriga aktörer där som bland annat sa: [í ] *hållbarheten i sig är en tillgång men också kan vara en utmaning och vad menar man då med hållbar?(6) [í ] allt är väldigt luddigt och ingen vet egentligen vad det är. Jo, det kanske man, men jag menar många har olika bilder av vad det är och vad det innebär (5) [í ] då blir det väldigt många olika bilder av vad det här ska va och man måste enas om vad, de, alla de här olika bilderna, vad betyder det för biosfärsområdet som besöksmål så att säga, och där är man inte framme. Sådana processer tar jättelång tid så där är man ju liksom inte framme. (1)*

Kopplat till den osäkerhet som råder angående definitioner och implementering av hållbar utveckling kom frågan om hållbarhet som enbart marknadsföringsstrategi eller fasad snarare än värdegrund upp. Det kommenterades med: [í ] *som ansvarig för biosfärområdet så är jag ganska hård och säger att det får inte hända. Utan vi måste kunna leverera det som vi, stå för det som vi säger att vi står för. För annars så behöver vi inte vara ett biosfärområde om det bara är tapet utan vi måste verkligen, det måste vara jättegenomtänkt och man ska kunna ta bra betalt för det (4)*

Om någon aktör försöker marknadsföra sig med hjälp av hållbarhet men inte lever upp till det i handling så menade en respondent att detta snabbt kommer att märkas av besökarna vilket gör att det i längden inte fungerar. Samtidigt är det ett stort problem för hela området om detta förekommer eftersom det dåliga intryck det lämnar hos besökarna kan påverka bilden av biosfärområdet eller biosfärtanken, som ju är det som är tänkt att bära upp hela områdets attraktionskraft. *Det där genomskådas av besökarna och det faller tillbaka, inte bara på entreprenören som tar, som försöker med detta men även hela destinationen tyvärr. (8)*

Att ställa höga krav på dem som ska vara med i nätverket av aktörer kan begränsa antalet aktörer som uppfyller dem. Samtidigt framkom en synpunkt som visade vilka problem som kan uppkomma om aktörerna är för få: [í ] *då räcker det inte med tio aktörer i tre kommuner, utan det måste vara fler som är involverade och då handlar det också om att man har samma värdegrund att luta sig mot, vad innebär det att vara en del av ett biosfärområde. (8)*

En aspekt av osäkerheten kring innebörden och genomförandet av hållbar turism framfördes: *Det är ju liksom ett, ganska känsligt, eftersom, eftersom det handlar om hållbarhet och hållbarhet liksom är en värdefråga för många så blir det känsligt, när man själv tycker att man gör rätt och den man samarbetar med kanske inte gör helt rätt enligt vad man själv*

*tycker så det är väldigt viktigt att man är överens om vad det är man vill åstadkomma tillsammans. (1)*

Trots osäkerheten så är inställningen hos samtliga intervjuade positiv till biosfärområdet och dess satsning på turism. De som inte var säkra exakt på vad biosfärkonceptet innebar eller kunde ha för potential som besöksmål uttalade sig ändå positivt och menade att en satsning från lokalt håll ska uppmuntras och är välkommen.

### **5.2.5. Resurser för turism**

Resursutnyttjande var ett centralt tema för turismens förutsättningar i förhållande till hållbar utveckling. I utformningen av den nationella strategin var detta en angelägen punkt eftersom besöksnäringen i Sverige är beroende av miljö och natur i gott skick: *[1 ] alltså det var ju sådana saker som fanns med i diskussionen därför att det handlar ju om, och det går ju dels tillbaka till att vi kan inte gräva där vi står.(7)*

De olika aktörerna i biosfärområdet uppmärksammade detta på olika sätt. En uppmärksammade särskilt Vänern: *Ett område där jag direkt ser att det kan bli en konflikt, det är ju om man, om man lyfter fram Vänern mer och skärgården i Vänern för att där finns det värden som förstörs direkt av att det blir för stor belastning och det är tystnaden till exempel på Vänern. (4)*

Vidare betonades att man från början måste vara uppmärksam på de känsliga värden som finns så att de inte förbrukas på grund av oaktsamhet eller dålig planering eftersom viktiga reseanledningar är beroende av dem: *[1 ] om vi inte lyfter fram det nu och sätter fokus på det nu så kommer det att vara borta om tio år. Alltså, och då finns ingen chans att få tillbaka det för att då har det rullat igång en vana att såhär får man göra och då är det väldigt svårt att bygga tillbaka. (4)*

En annan respondent påtalade att turismutvecklingen bör vara anpassad till de förhållanden som råder lokalt och inte försämra dem: *[1 ] det ska ju va nåt som passar in i våran miljö kan man ju tycka då och det ska ju också va vänligt alltså för livet i Vänern alltså, fiskar och vattnen så att det inte förstör mer än vad det tillför och den är ju också jättesvår. (5)*

Konflikten mellan naturvård och förvaltning å ena sidan och utveckling genom turism å andra sidan uppmärksammades: [í ] *det vi stöter på när man tittar på, på olika naturområden som förvaltas av Länsstyrelsen och som ägs av Naturvårdsverket att de som förvaltar är väldigt måna om att just förvalta och hålla människor borta för att medan de aktörer som är, är verksamma där är väldigt måna om att få dit människor men att man kan, de, de är ju väldigt måna om att de anledningar och det naturområde som finns där ska bevaras eftersom det är det de säljer sina produkter på, så det måste ju vara hållbart. (1) En respondent såg möjligheter att öppna upp känsligare miljöer för turistaktörer: *Man måste våga vara tillåtande i de känsliga miljöerna. Jag tror faktiskt, vi har det förhållningssättet att man kan mötas.*(6)*

Hur långt de olika aktörerna står från varandra är genom intervjuerna svårt att säga, däremot är det tydligt att de förespråkar något olika, om inte genomförande, så åtminstone grundprincip gällande vilka verksamheter som ska prioriteras och var.

#### **5.2.6. Transportdilemmat**

Turism är beroende av fungerande transporter och besöksmåls attraktionskraft bedöms åtminstone delvis utifrån dess tillgänglighet (Lundmark, 2011, s. 57-65). Eftersom transporter och valet av transportmedel innebär stora variationer av påverkan på miljö och kapacitet (Trafikverket, Dina val gör skillnad & Jämför trafikslag) togs detta upp som ett tema under intervjuerna. Att detta är en viktig förutsättning för framtiden var samtliga respondenter inom området överens om, likaså att det återstår mycket att göra inom transportsektorn för att stärka biosfärområdets turismförutsättningar.

På den positiva sidan beskrev flera respondenter betydelsen av Kinnekullebanan som ger en länk till Göteborg och även inom området. Det finns utrymme för förbättringar: *Och då är Kinnekullebanan helt avgörande för den liksom tar besökarna till vårt område [í ] För att det är ganska fantastiskt. Nu ska jag inte säga att tidtabellen är så fantastisk. (2)*

Flera respondenter tog upp framtida nedläggningar av busslinjer ut till Läckö slott till exempel, och uttryckte att detta var ett bekymmer. Tendensen hos Västtrafik att endast planera utifrån arbets- och skolpendling sågs också som ett hinder, trots att besöksnäringen ska vara en prioriterad näring enligt politiska beslut som i Mariestads kommun eller Skaraborgs kommunalförbund. Samtidigt framkom från flera att framsteg gjorts på denna front: *Västtrafik har precis fått uppdraget att även syssla med att försörja besökare med*

*resande. De har inte haft det uppdraget innan, utan de har bara haft invånarnas arbetspendling som sitt uppdrag. (1) [í ] det känns som att man har fått upp ögonen och får lite dialog. Jag tycker att det är samma sak med Trafikverket som är med där, att Trafikverket också har börjat tänka. Nu tror inte jag att det är enda orsaken att de har börjat tänka så för det är ju en stor myndighet men att det såklart bidrar, tror jag. (5)*

En respondent avvek något från nästan totalt fokus på Västrafik och kollektivtrafik och påtalade bilen som en resurs: *Där måste jag säga att bilen är en resurs och vi får hoppas på ny teknik som gör att inte man behöver använda sig av fel bränsle. Och där tror jag på tekniken. Jag tror på tekniken. (6)* Ytterligare en påtalade vad som står på spel om frågan om miljövänligt och hållbart resande inte löses: *Annars är landsbygden död om man inte egen bil, om man inte löser det här med allmänna kommunikationer. (8)*

Inställningen till temat transport var optimistisk samtidigt som flera antydde att frågan hittills varit tålamodsprövande. Intressant var hur flera inte ens nämnde personbil, medan andra påpekade hur viktig den fortfarande var för turismen.

### **5.2.7. Samverkan**

I flera intervjuer betonades vikten av samverkan för projektet *Exportmogen destination* i biosfärområdet. Det talades om flera olika former av samverkan. En aspekt av det är att en enskild kommun inte har reseanledningar för flera dagar för besökare, men att den sammanlagda lockelsen i Skaraborg kan bli stor: *Vi klarar oss inte på en ensam kommun, utan vi behöver varandra. Det är väldigt nära, det är 30 km mellan varje stad här i Skaraborg och väldigt nära mellan attraktionerna också precis som det är mellan städerna. Så det ser positivt ut. (8)*

En annan typ av samverkan var mellan näringsidkare. I ekoturismprojektet förekom en mycket positiv effekt av samverkan mellan företagare i nätverket som bildades: *[í ] de lär sig av varann så bara det är ju väldigt mycket att nån är jättebra på vissa saker och nån är bra på andra saker och så börjar de bygga ihop sig och så har de paket ihop nu som lanseras och så där [í ] det blir lätt att få kontakt med varandra genom nätverket och alla liksom successivt höjer sin hållbarhetsstandard kan man säga. (4)*

Också samverkan och enighet kring biosfärkonceptet och utformningen av upplevelser och utveckling genom turism måste nås för att det ska bli framgångsrikt: *Det här bygger ju mycket mer på att man måste inspirera till att det här, det är en bra grej, det är nånting som vi vill göra, det är nånting vi vill göra tillsammans och det kräver följande saker så. Så långt har man inte riktigt kommit så en del i det här projektet. (1)*

En viktig uppgift i området bestod i att sprida det vidare till aktörer och ledare framför allt genom att förmedla de positiva sidorna av att arbeta inom biosfärprojektet men även med hållbar turism i allmänhet. Särskilt framhölls att det ska visas att det kan var enkelt och inte endast måste innebära krav och ökade kostnader utan också bättre lönsamhet och andra typer av vinster: *Så att det ska finnas en vits med att finnas med i de här sammanhangen, att det är en vinst med det. Och det är den lilla knorren som vi nu måste hitta så att det blir nånting som man söker sig till. (3)*

Samverkan verkar i och med ekoturismprojektet ha kommit igång mellan näringsidkare. Den stora frågan är hur utvecklingen kommer att se ut framöver, om samverkan mellan olika beslutsfattare och myndigheter kommer fortsätta i samma anda.

I dokumenten som studerats fanns skillnader i uttryckssätt som även återkom i intervjuerna. Från besöksnäringen handlar det mycket om siffror, vilket bekräftades av en respondent som menade att näringen ofta arbetar och vill se resultat på kortare sikt än offentliga aktörer.

### **5.3. Sammanfattning**

Svaren från intervjuerna visade att det bland respondenterna finns ganska varierande inställning till och kunskap om hållbarhet, i synnerhet dess innebörd för turism, och biosfärtanken. Sammantaget var många positiva och trodde att de två målen kommer kunna förenas genom gränsöverskridande samarbete, teknisk utveckling och större fokus på kvalitet hos olika turismaktörer. Även vissa utmaningar påtalades som kommer att kräva uppmärksamhet om vägen från ord till handling för biosfärtanken och projektet mot exportmognad ska lyckas, vilket blir centralt i analysen.

## 6. Analys

För att illustrera hur intressenterna för biosfärområde och besöksnäring ställde sig till hållbar utveckling och tillväxt användes uppsatsens frågeställningar. Först diskuteras hur respondenterna förhöll sig till hållbar utveckling å ena sidan och tillväxt inom besöksnäringen å den andra samt hur arbetet med hållbar utveckling skulle kunna inbegripa verktyg som bärkraft och *Limits of acceptable change*. Analysen avslutas med utmaningar och möjligheter inför framtiden.

### 6.1. Inställningar till hållbar utveckling

Utifrån Hunters (1997, se rubrik 3.2.) definierande frågeställningar för tolkningar av hållbar utveckling uttrycktes sammantaget i resultatet en tämligen stark tolkning då flera aktörer menade att besöksnäringen endast kan växa i en utsträckning som inte påverkar de resurser som utnyttjas negativt. Att attraktiva besöksmål är helt beroende av en frisk natur, såväl som kultur och att dessa därför inte får skadas, framgick i flera intervjuer. Att hållbarhet togs upp av samtliga tyder på att det är något som diskuteras och arbetas med. Några aktörer verkade eftersträva balans mellan ekonomiska och andra intressen, eftersom det uttrycktes att ekonomisk framgång är beroende av goda förutsättningar i övrigt. De ekonomiska målen fick stor uppmärksamhet och frågor där konflikter kan uppstå fanns. Huruvida det stannar vid diskussioner eller omsätts i handling är ännu omöjligt att säga, eftersom projektet ännu är i startskedet där planering och förberedelser är huvuduppgiften. Som framgick i teorikapitlet så finns en risk att det endast blivit en jargong, just eftersom begreppen hållbar utveckling och hållbar turism är vaga men ändå förekommer så ofta. Från flera aktörers håll uttrycktes dock en stark önskan att även i handling möta utmaningen som hållbar turism innebär.

Ytterligare en aspekt av tolkningen av hållbar utveckling är att flera aktörer framhöll att det handlar om en process eller övergång mot en mer hållbar besöksnäring som kommer att ta lång tid. Inställningen att hållbarhet inte är något som inrättas en gång för alla utan är ett arbete som pågår ständigt är avgörande för att arbetet ska bli verkligt långsiktigt.

Kombinationen av besöksnäring och biosfärområde kan vara ett steg mot ökad tvärvetenskaplighet som är viktig för turism som är beroende av så många instanser och aktörer (Farrell & Twining-Ward, 2004). Biosfärtanken som den förmedlas idag har, beroende på hur den utvecklas, en möjlighet att uppfylla denna potential mot ökad hållbarhet genom att det kan sätta in turismen i ett vidare sammanhang (ibid). En annan tolkning av beskrivningen av en lång process i startgropparna är att se det som ett sätt att ursäkta att processen ännu inte



kommit så långt, kanske för att den i själva verket inte får så mycket uppmärksamhet mer än i viktiga dokument. Detta var som sagt dock inte den bild som respondenterna gav.

## **6.2. Verktyg för hållbar turism**

Kopplat till de olika strategier som Hunter (1997) presenterat är miljöledd turism den som i nuläget framstår som mest relevant, eftersom turismen fortfarande är i ett tidigt utvecklingsskede och är beroende av höga naturvärden. Styrkan i denna strategi är att naturens och kulturens tillstånd tydligt kan kopplas till turismens och de vinster som branschen kan bidra med. Dessutom fokuseras på samarbete med andra sektorer av den lokala ekonomin, istället för att konkurrera om resurser och kunder eller besökare. Detta innebär ytterligare ett större sammanhang för turismen och stämmer väl överens med det starka fokus på samarbete som uttalades i förhållande till biosfärtanken av flera respondenter.

Begreppet bärkraft skulle kunna användas som grund för diskussion kring önskad utveckling av turism i området, eftersom det i intervjuerna framkom olika önskningar som skulle behöva förtydligas. Baserat på ett mål skulle man sedan på ett systematiskt sätt kunna bedöma vilka aktiviteter som bidrar till en positiv utveckling och vilka som motverkar det. Bärkraft i känsliga områden tenderar att bedömas som för stor om målen är vaga, vilket kan leda till överutnyttjande och oönskade eller oförutsedda effekter som nämnts tidigare. Därför behöver till exempel diskussioner rörande Vänern, där stort intresse för ökade verksamheter i känslig natur finns, föras med detta i åtanke. Vidare skulle *Limits of acceptable change* kunna användas för att förtydliga vilka verksamheter som är i linje med den utveckling som biosfärområdet står för och kan stödja. Att fokusera på ett mål eller tillstånd som önskas, snarare än att sätta gränser för vad som är och inte är möjligt i siffror skulle kunna hjälpa till både att kartlägga vilka intressen som finns och vilka konsekvenser som kan fördras i utbyte mot andra vinster.

Med hjälp av verktyg i form av de ovan nämnda begreppen skulle osäkerheten kring hållbar turism och biosfärtanken något kunna motverkas genom en mer konkret hantering. Genom detta skulle de aktiva intressenterna både få tillfälle att uttala sina mål och i vilken utsträckning olika aktörer delar mål och ambitioner. Arbetet mot exportmognad och hållbar utveckling skulle då kunna fortskrida på ett mer koncentrerat och beslutsamt sätt. Detta blir särskilt viktigt om man hörsammar den tidsaspekt som fördes fram, alltså att flertalet resurser och miljöer är känsliga och redan idag kan påverkas på ett oåterkalleligt och negativt sätt om

utvecklingen i området sker utan särskild hänsyn till det de närmaste åren. Idag använder biosfärområdet planetära gränsvärden i denna roll, som väger samman olika miljöpåverkan. De olika typer av bärkraft som finns skulle kunna vara ett komplement till detta.

### **6.3. Möjligheter**

Den främsta möjligheten som flest aktörer tog upp, förutom de materiella besöksmålen i de tre kommunerna, var biosfärkonceptet. Dess viktigaste drag var att det upplevdes ha potential att utvecklas till något unikt, som dessutom är väl förankrat i de lokala förhållandena och därför skulle vara lättare att förvalta jämfört med något konstruerat eller utifrån infört. Tack vare den starka utveckling som sker i Skaraborg som helhet och bygger på innehåll av natur, kultur och ödet ursprungligaö finns ett större sammanhang för satsningen. Inom det sammanhanget finns uttalade önskemål om ökad samverkan, vilket flera respondenter såg som nödvändigt för att området ska kunna förse en besökare med aktiviteter och reseanledningar för flera dagar, men också för att hållbarheten ska kunna säkras och utvecklas.

Transporternas roll är central i det hela beskrevs både som en möjlighet och en utmaning. De positiva delarna av frågan var både Kinnekullebanan, även om tidtabell och kapacitet inte sågs som tillfredställande idag, och det ökade samarbetet med Västtrafik som i sitt uppdrag framöver även kommer att innefatta besöksnäringens behov. Trots att möjligheterna kan verka få, så är de tunga och har väckt intresse och stöd hos såväl de närmast inblandade som hos de som kommit i kontakt med det på avstånd. Att respondenterna överlag är så positiva till biosfärsatsningen på turism skulle kunna vara kopplat till att projektet är i ett tidigt skede och ännu inte är så konkret formulerat. Detta ger varje aktör möjlighet att läsa in sina värderingar och mål i projektet. Hur den vidare formuleringen går kommer troligen att vara avgörande för hur många och i vilken utsträckning stödet består i framtiden.

### **6.4. Utmaningar**

Utmaningar å andra sidan finns det gott om av varierande slag. Den största utmaningen som de flesta respondenter tog upp är att omsätta biosfärtanken i handling och kommunicera den till både aktörer i projektet och framtida besökare. Den stora osäkerhet som råder bland flera respondenter kan om den består bli ett stort problem i arbetet att utveckla biosfärområdet genom turism. Som beskrivits är olika uppfattningar inte nödvändigtvis ett problem, utan det är när de skiljer sig så mycket åt att de orsakar slöseri med resurser och liknande som de kan orsaka problem. I biosfärområdet framstår det snarare som att aktörerna är osäkra än att de har

vitt skilda inställningar. Med tanke på den stora variationen av olika tolkningar av hållbar utveckling och turism som presenterades i teorikapitlet är det inte förvånande att ett projekt som bygger på en kombination av fördubblad besöksnäring och hållbar utveckling ställs inför många definitionsfrågor. En bidragande faktor till osäkerheten gällande biosfärområdets innehåll, mål och strategier kan vara att projektet är nystartat och den ansvariga projektledaren på biosfärkontoret anställdes endast ca en månad innan intervjuerna genomfördes. Just för att projektet är i ett så pass tidigt stadium i utvecklingen är det extra viktigt att skillnader uppmärksammas och tas med i planeringen för en god samverkan mot gemensamma mål.

*Tabell 2: intressen gällande turismutveckling som riskerar att komma i konflikt med varandra.*

<b>Intresse med hållbarhet i centrum</b>	<b>Intresse med tillväxt i centrum</b>
Långsiktigt arbete	Resultat på kortare sikt
Bevarande av resurser som tystnad och rent vatten	Utveckling av aktiviteter på Vätern
Oförändrad eller minskad negativ påverkan i området	Ökad tillgång till känsliga områden
Satsning på utveckling av turistiska produkter	Satsning på marknadsföring
Goda exempel på hållbar besöksnäring	Hållbar massturism
Bevarande av unika värden	Anpassning till besökares krav och behov

Samtliga intressen ovan skulle kunna bidra till hållbar turismutveckling, eller är i vissa fall till och med förutsättningar för det. Konflikter kan dock uppstå om balansen mellan de olika sidorna blir skev. Eftersom de olika målen ligger så pass nära varandra, särskilt då de uttrycks i liknande termer kan det bli svårt att urskilja om och hur de skiljer sig åt.

Konflikter mellan de olika intressen som illustreras i tabellen kan till exempel komma av de olika tidsperspektiven. Från några respondenters håll sågs processen att utveckla biosfärkonceptet genom turism som ett långsiktigt mål som ska tillåtas ta den tid det behöver.

De uppmärksammade också att näringen ibland arbetar på kortare sikt vilket skulle kunna leda till en press på att snabbare ha ett biosfärkoncept färdigt att marknadsföra och driva verksamheter kring. Att biosfärkontoret och Svensk destinationsutveckling delar uppfattningen om biosfärområdets utgångsläge, potential och utmaningar kan kanske förklaras av att det är de aktörer som arbetat mest med biosfärkonceptet medan övriga har andra huvuduppgifter, som kommunala tjänstemän eller politiker etc. Det kan bli en viktig tillgång inför vidare arbete. En närliggande utmaning är att aktörerna i nätverket som samarbetar med biosfärkontoret med turism är relativt få. Detta togs dock upp av biosfärkontoret som ett viktigt mål, det vill säga att få med fler aktörer.

På samma sätt som fysisk bärkraft kan bedömas som för stor om ett områdes mål är vaga kan diffusa mål bidra till att motsättningar inte märks om de är otydliga eller generella. Där har den nationella strategin ett övertag eftersom dess mål är klart uttryckta och mätbara, medan biosfärområdets mål handlar om kvalitativa förhållanden. Hur ska framgångsrik biosfärekonomi bedömas? Vilka gränser ska samarbeten korsa för att kunna kallas gränsöverskridande? Denna typ av frågor behöver bemötas och behöver inte per automatik innebära att dessa mål underordnas besöksnäringens. En viktig punkt är att hållbarhet hamnat på besöksnäringens agenda. En annan är att biosfärkontoret avgör vilka som ska få använda biosfärlogotypen och kunna dra nytta av områdets image och attraktionskraft på det sättet. Båda ger biosfärkontoret inflytande i hur hållbarhet utvecklas inom turism.

Slutligen kan transportfrågans roll nämnas, som utifrån intervjuerna verkar ha förändrats under de senaste åren. Flera respondenter menade att besöksnäringens behov av kollektivtrafiklösningar uppmärksammats av myndigheter i allt högre utsträckning. Samtidigt är personbilens roll ännu central, men nämns inte av flera respondenter vars fokus helt ligger på kollektivtrafiken. Med tanke på bilens starka ställning, kanske det skulle vara bra att ha den med i planeringen åtminstone i en övergångsfas för att tillgängligheten i biosfärområdet inte ska bli lidande, då transporten är en stor del av besöksnäringens förutsättningar.

Om *Exportmogen destination* visar sig vara ett positivt projekt för aktörerna att delta i, så torde det inte vara omöjligt att enas kring tolkning och mål. Att en gemensam vision är det första målet i projektbeskrivningen visar att biosfärkontoret prioriterar det högt. Detta kombinerat med den positiva inställning som uttrycktes av i princip samtliga respondenter talar också för att det kan lyckas.

## 6.5. Sammanfattning

Det var svårt att utläsa vilken inställning till hållbar utveckling varje aktör i grunden hade. Hos de flesta påtalades hållbarhet som ett viktigt mål men också något väldigt komplext och ofta lite krångligt. Att tillväxt ingick som en del av hållbar turism framgick också, även om förhållandet mellan dem inte beskrevs närmare än så. Att denna vaghet kan leda till konflikter är tydligt med tanke på intressen dels av att utveckla Vänern eller andra känsliga områdens turistiska värde dels att bevara samma resurser från förbrukning. Genom att använda verktyg som Hunters strategi för miljöledd turismutveckling, bärkraft och *Limits of acceptable change* skulle de övergripande målen med hållbar turism kunna diskuteras mer konkret och med utgångspunkt i de lokala förutsättningarna. Förhoppningsvis skulle det vidare kunna bidra till en konkretare biosfärtanke och ett fortsatt starkt stöd för projektet i regionen. Arbetet med biosfärtanken i mer konkreta termer är inför framtiden det som kommer att vara helt avgörande för hållbar turism och utveckling i området, likaså vad som händer med transportfrågan. Kan biosfärtanken utvecklas ytterligare och integrera turismens ekonomiska möjligheter med en hållbar hantering och utveckling av områdets olika resurser och bakom detta få med sig befintliga och nya aktörer så har området potential att bli ett föredöme för hållbar turism.

## 7. Slutsatser och rekommendationer

### 7.1. Slutsatser

För att återkomma till uppsatsens syfte: vilket var nyckelpersonernas förhållande till hållbar utveckling och tillväxt? Det som framkommit av undersökningen är att nyckelpersonerna eftersträvar såväl hållbar utveckling som ekonomisk tillväxt. Båda beskrevs som viktiga, men att det skulle finnas en motsättning mellan dem uttrycktes inte. Snarare sågs det som att båda målen kunde uppnås parallellt. Överlag i området var man mån om att få lönsamhet i besöksnäringen, skapa fler jobb och tillväxt. För att detta inte ska göras på bekostnad av områdets natur och kultur påtalades hållbar utveckling som en viktig del av samtliga respondenter. Samtidigt var osäkerheten kring begreppet, men framför allt kring biosfärtanken återkommande. En risk finns att detta invagar aktörerna i en trygghet att om de diskuterar hållbar utveckling, turism och biosfär så kommer de att lyckas förena dem. I många fall hänvisades till den ekonomiska aspekten av hållbar utveckling för att motivera en kombination av tillväxt och hållbarhet. Samtidigt som det är viktigt att utvecklingen innefattar en ekonomisk dimension behöver det också bli tydligare vad hållbar utveckling i besöksnäringen verkligen betyder och hur detta ska genomföras, mer än bara som mål i visionsdokument.

Samsyn kring projektets mål och utveckling är svår att bedöma. Samsyn råder kring hållbarhet för turism såtillvida att samtliga respondenter uttrycker att det är viktigt. Ännu råder dock ej samsyn kring vad det är och vad det i sin tur får för konsekvenser i praktiken. Trots den positiva inställningen till biosfärområdet och uppslutningen kring både hållbar utveckling och ekonomiska mål är innebörden av och förhållandena mellan dem otydliga. Så även om de flesta respondenter delar målet med fördubblad turism och hållbar utveckling är genomförandet av dem långt ifrån tydligt. Vad gäller projektets mål är de från besöksnäringens sida tydliga; fördubbling. Biosfärområdets mål är ännu inte formulerade och därmed kan inte heller samsyn mellan de två synsätten råda. Transportfrågan är ett tydligt exempel på hur stor vilja finns från områdets sida, men är svår att omsätta i handling eftersom det är beroende av andra aktörer. Att projektet *Exportmogen destination* befinner sig i ett så pass tidigt stadium som det gör är en förklaring till osäkerhet kring biosfärkoncept, hållbarhet och tillväxt, vilket kan bli ett stort problem om förhållandena mellan begreppen förblir otydlig. Att alla vill arbeta för båda målen om det framstår som rimligt och möjligt är självklart. Hur många som fortfarande stödjer biosfärsatsningen och hållbar utveckling om det

innebär begränsningar av tillväxten eller turismens omfattning är inte lika säkert, med tanke på den ekonomiska potential som turismen innebär. Detta är den stora frågan inför framtiden. Kommer nyckelpersonerna att kunna förtydliga biosfärkonceptet, enas kring vad det innebär konkret och få med sig aktörer i en satsning mot hållbar turism?

## 7.2. Rekommendationer för biosfärområdet

Rekommendationerna för det vidare arbetet i biosfärområdet Vänerskärgården med Kinnekulle tar vara på de punkter där skillnader mellan aktörer observerats och belyser styrkor som kan utnyttjas mer än de gör i dagsläget utifrån det insamlade materialet. Rekommendationerna är riktade till de verksamma inom besöksnäringen i biosfärområdet. De viktigaste punkterna inför framtiden framstod som de följande:

- Ta vara på den goda vilja och entusiasm som råder kring hållbarhet, biosfärkoncept och områdets turismsatsning.
- Definiera biosfärtankens värdegrund ytterligare och särskilt hur turismens roll i förhållande till den ska se ut. De som är aktiva inom projektet behöver vara säkra på vad de arbetar mot och förmedlar till näringsidkare, organisationer, turister etc. I nästa steg behöver besöksnäring och turister kunna veta vad hållbar turism är för att utbytet dem emellan ska kunna bli givande för båda parter.
- Utbilda och utöka antalet aktörer i vad turism i biosfärområdet innebär och vilka krav som finns, såväl som vilka positiva effekter man hoppas på och förväntar sig.
- Fortsätt arbetet med kollektivtrafik i olika former, men glöm inte personbilens starka position idag, de förutsättningar den ger och de effekter förändrat bruk av den skulle kunna ha på området, till exempel miljömässigt genom utbud av hyrbilar eller ny teknik.
- Undersök vilka känsliga resurser som finns i området och intresse för verksamheter som kan innebära konkurrerande intressen, så att utvecklingen kan ske på ett informerat sätt. Verktyg som bärkraft och *Limits of acceptable change* kan vara till hjälp för att värdera olika intressens effekter. Särskilt Vänern visade sig i intervjuerna kunna bli centrum för motstridiga intressen.

Hur biosfärområdet lyckas kombinera hållbar utveckling med turism kan få stor påverkan som gott exempel för andra destinationer och biosfärområden. Om de däremot inte lyckas så bra kan det bli vatten på kritikernas kvar, som menar att turism och hållbarhet helt enkelt inte går att förena. Alltså står en del på spel, utöver biosfärområdets egen utveckling.

## 8. Referenslista

Archer, B. & Cooper, C. (2013). *The Positive and Negative Impacts of Tourism*. Kapitel 5. I Theobald, W. (red.) (2013). *Global Tourism* [Elektronisk]. Francis & Taylor. Tillgänglig EBL Patron: 2013-05-24.

Aronsson, L. (1997). *Turismens hållbara utveckling?* Forskningsrapport, Högskolan i Karlstad. Samhällsvetenskap, 97:8.

Backman, C. (2012). *Projekt Ekoturismdestination Vänerskärgården med Kinnekulle - Slutrapport*. [Elektronisk]. Hushållningssällskapet (Rapport 2012:3), Tillgänglig [http://www.vanerkulle.org/vk//images/stories/files//401\\_Slutrapport.pdf](http://www.vanerkulle.org/vk//images/stories/files//401_Slutrapport.pdf) [2013-05-19].

Beeton, R.S. & Hardy, A.L. (2001). Sustainable Tourism or Maintainable Tourism: Managing Resources for More Than Average Outcomes. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 9, Nr. 3 ss. 168 - 192.

Beeton, R., Hardy, S. & Pearson, L. (2002). Sustainable Tourism: An Overview of the Concept and its Position in Relation to Conceptualizations of Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*. Vol. 10, Nr. 6, ss. 475-496.

Bergman, M. & Edlund, L-E. Läckö slott. [Elektronisk] I Nationalencyklopedin. Tillgänglig: <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/läckö> [2013-05-09].

Biosfärområde (2009-03-20). *Syfte och vision*. [http://biosfaromrade.org/mab2009/index.php?option=com\\_content&view=article&id=59&Itemid=88](http://biosfaromrade.org/mab2009/index.php?option=com_content&view=article&id=59&Itemid=88) [2013-04-04].

Biosfärområde. *Projektbeskrivning exportmogen destination*. [http://www.biosfaromrade.org/mab2009/images/stories/Projektbeskrivning\\_web.pdf](http://www.biosfaromrade.org/mab2009/images/stories/Projektbeskrivning_web.pdf) [2013-05-19].

Cameron, C. E. (2006). *Varying perceptions of sustainable development: Implications for rural planning and development*. Diss. Dalhousie University, ProQuest, UMI Dissertations Publishing.

Daléus, M. Olofsson, O. Thorell, M. & Wallsten, P. (2005) *Vägledning för utveckling av biosfärområden och MAB-programmet i Sverige*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.nedredalalven.se/nedredalalven/filerdalalven/MAB-broschyr.pdf> [2013-04-06].



Elvingson, P. Agenda 21. [Elektronisk] I Nationalencyklopedin. Tillgänglig:  
<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/agenda-21> [2013-04-06].

Elvingson, P. Hållbar utveckling. [Elektronisk]. I Nationalencyklopedin. Tillgänglig:  
<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/hållbar-utveckling> [2013-04-05].

Farrell, B. & Twining-Ward, L. (2004). Reconceptualizing Tourism. *Annals of Tourism Research*, Vol. 3, Nr. 2, ss. 274-295.

Halvorsen, K. (1992). *Samhällsvetenskaplig metod*. Studentlitteratur, Lund.

Hunter, C. (1997). Sustainable Tourism as an Adaptive Paradigm. *Annals of Tourism Research*, Vol. 24, Nr 4, ss. 850-867.

Hunter, C. (1997). Sustainable Tourism as an Adaptive Paradigm. *Annals of Tourism Research*, Vol. 24, Nr 4, ss. 850-867 citerar McKercher, B. (1993) The Unrecognized Threat to Tourism: Can Tourism Survive Sustainability? *Tourism Management* Vol.14, No. 13, ss. 1-136.

Hägerstrand, T. & Wennberg, G. *Geografi*. I Nationalencyklopedin. [Elektronisk]. Tillgänglig:  
<http://www.ne.se/lang/geografi>. [2013-05-17].

Larsson, L. (2000). Personliga intervjuer. I Ekström, M & Larsson, L. (2000) *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Studentlitteratur, Lund.

Lime, D. & McCool, S. (2001). Tourism Carrying Capacity: Tempting Fantasy or Useful Reality? *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 9, Nr. 5. ss. 372-388.

Liu, Z. (2003). Sustainable Tourism Development: A Critique. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 11, Nr 6. Ss. 459-475.

Liu, Z. (2003). Sustainable Tourism Development: A Critique. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 11, Nr 6. Ss. 459-475 citerar Clarke, J. (1997) A Framework of Approaches to Sustainable Tourism. *Journal of Sustainable Tourism* Vol. 5, ss. 224-233.

Lundmark, L., Marjavaara, R., Müller, D.K. (2011). *Turismen i Sverige ö branscher och aktörer*. Liber, Malmö.

Nationalencyklopedin. *Brundtlandrapporten*. [Elektronisk]. Tillgänglig:  
<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/brundtlandrapporten> [2013-05-14].

Nationalencyklopedin. *Götene*. [Elektronisk]. Tillgänglig:  
<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/gotene/189737> [2013-05-09].

Nationalencyklopedin. *Kinneulle*. [Elektronisk]. Tillgänglig:  
<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/kinneulle/225231>. [2013-05-09].

Nationalencyklopedin. *Lidköping*. [Elektronisk]. Tillgänglig:  
<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/lidköping/241087> [2013-05-09].

Nationalencyklopedin. *Mariestad*. [Elektronisk]. Tillgänglig:  
<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/mariestad/251152> . [2013-05-09].

Pettersson, R. & Svensson, B. (2005). *Målkonflikter mellan natur, kultur och turism i hållbart utvecklingsarbete*. Utredningsserien / European Tourism Research Institute, Volym 2005:29.

Sharpley, R. (2000). Tourism and Sustainable Development: Exploring the Theoretical Divide. *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 8, Nr. 1, ss. 1-19.

Saarinen, J. (2006). Traditions of Sustainability in Tourism Studies. *Annals of Tourism Research*, Vol. 33, Nr. 4, ss. 1121-1140.

Saarinen, J. (2006). Traditions of Sustainability in Tourism Studies. *Annals of Tourism Research*, Vol. 33, Nr. 4, ss. 1121-1140 citerar Getz, D. (1983) Capacity to Absorb Tourism: Concepts and Implications for Strategic Planning. *Annals of Tourism Research* Vol. 10, ss. 2396263.

Schönberger, E. (1991). The Corporate Interview as a Research Method in Economic Geography. *Professional Geographer*, Vol. 43 Nr. 2.

Svensk Turism (2010). Nationell strategi för svensk besöksnäring ó hållbar tillväxt för företag och destinationer. [Elektronisk]. Tillgänglig:  
[http://www.strategi2020.se/upload\\_dokument/SHR\\_Strategidokument.pdf](http://www.strategi2020.se/upload_dokument/SHR_Strategidokument.pdf) [2013-05-19].

Statistiska centralbyrån (2013-02-20). *Folkmängd i riket, län och kommuner 31 december 2012 och befolkningsförändringar 2012*. [http://www.scb.se/Pages/TableAndChart\\_350652.aspx](http://www.scb.se/Pages/TableAndChart_350652.aspx) [2013-05-19].

Stockholms universitet (2011-11-23). *öPlanetary boundariesö: Ledande forskare identifierar globala gränsvärden för hållbar utveckling*. <http://www.su.se/om-oss/press-media-nyheter/pressrum/planetary-boundaries-ledande-forskare-identifierar-globala-gransvardnen-for-hallbar-utveckling-1.7257> [2013-05-13].

Trafikverket (2013-05-24). *Dina val gör skillnad*. <http://www.trafikverket.se/Privat/Miljo-och-halsa/Dina-val-gor-skillnad/> [2013-05-24].

Trafikverket (2013-05-24). *Jämför trafikslag*. <http://www.trafikverket.se/Privat/Miljo-och-halsa/Dina-val-gor-skillnad/Jamfor-trafikslag/> [2013-05-24].

UNWTO Tourism Barometer 2013 [Elektronisk], Vol. 11, april 2013. Tillgänglig: [http://dtxqt4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto\\_barom13\\_02\\_apr\\_excerpt.pdf](http://dtxqt4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_barom13_02_apr_excerpt.pdf) [2013-05-19].

Visitsweden. *Destinationsutveckling för export*. <http://partner.visitsweden.com/sv/Startsida/Turism-i-Sverige/Exportmognad/> [2013-04-06].

Visitsweden. Dubbelt upp stället krav på destinationsutveckling. [http://partner.visitsweden.com/Global/V%C3%A5rt%20arbete/Exportmognad/VS\\_destinationsutv\\_A4-Vinter-110630.pdf?epslanguage=sv](http://partner.visitsweden.com/Global/V%C3%A5rt%20arbete/Exportmognad/VS_destinationsutv_A4-Vinter-110630.pdf?epslanguage=sv) [2013-05-22].

Vänerkulle (2012-10-01). *Satsningen mot exportmogen destination Konferens hållbar turism i praktiken, Lundsbrunn 120921*. [http://www.vanerkulle.org/vk//images/stories/files//362\\_Exportmogen%20destination%20Gunilla%20Davidsson.pdf](http://www.vanerkulle.org/vk//images/stories/files//362_Exportmogen%20destination%20Gunilla%20Davidsson.pdf) [2013-04-04].

Vänerkulle (2013-05-17). *Exportmogen destination*. [http://vanerkulle.org/vk/index.php?option=com\\_content&view=article&id=499&Itemid=218](http://vanerkulle.org/vk/index.php?option=com_content&view=article&id=499&Itemid=218) [2013-05-17].

Vänerkulle (2010-12-09). *Vad är ett biosfärområde?*

[http://vanerkulle.org/vk/index.php?option=com\\_content&view=article&id=302&Itemid=194](http://vanerkulle.org/vk/index.php?option=com_content&view=article&id=302&Itemid=194) [2013-04-06].

Vänerkulle. *Vision 2030*.

[http://www.vanerkulle.org/vk//images/stories/files//359\\_Biosf%C3%A4r%20Vision%202030n\\_10sid.pdf](http://www.vanerkulle.org/vk//images/stories/files//359_Biosf%C3%A4r%20Vision%202030n_10sid.pdf) [2013-05-13].

Williams, Stephen. (2009). *Tourism Geography: A New Synthesis*. Taylor and Francis, Hoboken.

Williams, Stephen. (2009). *Tourism Geography: A New Synthesis*. Taylor and Francis, Hoboken  
citerar Page, S.J. & Dowling, R.K. (2002). *Ecotourism*. Harlow, Prentice Hall.

# Bilaga 1

## Frågor till intervjuer

Följande teman togs upp under samtliga intervjuer. Vilka specifika frågor som användes samt hur de formulerades anpassades efter intervjusituationen.

### Bakgrund

- Respondentens roll i förhållande till Biosfärområdet Vänerskärgråden med Kinnekulle?
- Hur beskrivs läget där idag? Vad gäller turism, hållbar utveckling eller vad respondenten väljer att lägga in i frågan.
- Optimal utveckling fram till 2020 (ev. på längre sikt också)?

### Exportmogen destination/mål

- Grund för projektet Exportmogen destination att bedömas som lyckat eller ej?
- Övrigt näringsliv i området?
- Viktigaste förändringarna som krävs för att uppnå exportmognad?
- Nöjda besökare för projektet och för hållbarhet?
- Biosfärområdets styrkor?

### Samarbete och arbetssituation

- De viktigaste aktörerna för ett bra genomförande av projektet?
- Delas respondentens vision för området av övriga aktörer?
- Risk för konflikter (mellan turismutveckling och hållbar utveckling eller annat)?
- Risk att hållbarhet endast blir en marknadsföringsmetod?
- Transportens ställning (viktig funktion i hållbar turism och dess utveckling). Västtrafiks roll?

### Hållbarhet

- Turismens roll för hållbar utveckling? Är hållbar utveckling en viktig fråga för turismnäringen? (beroende på vem respondenten är)
- Definition av hållbar utveckling?
- Kan turism göras hållbar? På samma sätt överallt?
- Hållbar tillväxt? Definition och genomförande.

### Typ av turism

- Huvudfokus på särskilda besökare?
- Öka kapaciteten hos alternativa turismdestinationer eller att förbättra de platser med redan stor kapacitet att ta emot besökare?
- Uttalade besöksgrupper.
- Fördelarna respektive nackdelarna som ni ser det med att välkomna en viss typ av turister?